

LUND UNIVERSITY

Om Inkluderingen

En förenings integrationsfrämjande interventioner i en segregerad stad

Tigervall, Carina

2024

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Tigervall, C. (2024). *Om Inkluderingen: En förenings integrationsfrämjande interventioner i en segregerad stad*. (Research Reports in Social Work; Vol. 5). Socialhögskolan, Lunds universitet.

Total number of authors:

1

Creative Commons License:

CC BY

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Om Inkluderingen

En förenings integrationsfrämjande interventioner
i en segregerad stad

CARINA TIGERVALL

Om Inkluderingen

*En förenings integrationsfrämjande interventioner
i en segregerad stad*

CARINA TIGERVALL

Research Reports in Social Work 2024:5
School of Social Work | Lund

Omslagsbild: Eric Barrett, Unsplash
ISBN i tryck: 978-91-989360-0-1
ISBN i elektronisk form: 978-91-989360-1-8
© Författaren och Socialhögskolan, 2024
Formgivning: Sandra Jeppsson, Socialhögskolan

Innehåll

Inledning.....	4
Bakgrund, <i>Inkluderingens</i> roll i utsatta områden	4
Avsikt med <i>Inkluderingens</i> projekt	5
Följeforskning 2020 – 2023.....	7
Forskningsmetoder och urval	7
Centrala begrepp inom forskningsfältet	9
Tidigare forskning	14
Tematisk analys	20
Analyskapitel 1: Organisationen och samverkansuppdraget.....	20
Analyskapitel 2: Aktiviteter i segregerad stad.....	29
Analyskapitel 3: Professionella medmänniskor i livsvärldens domän	40
Sammanfattning och avslutande diskussion	51
Organisationen som institution.....	51
Tankar om integrationssatsningars begränsningar och möjligheter	53
Referenser.....	56

Inledning

Både den socioekonomiska och den etniska segregationen har ökat i Sverige sedan 1990-talet (Ramböll 2020). Detta är något som påverkar alla invånare, särskilt personer som lever i så kallade utsatta områden, det vill säga områden som bland annat karaktäriseras av lågt valdeltagande, hög arbetslöshet och låg utbildningsnivå. Utsatta områden är ofta också sådana där flertalet av de boende inte har svenskt ursprung. Segregationen antas ha stor betydelse för personers livschanser, bland annat med avseende på hälsa och möjlighet till etablering på arbetsmarknaden. Både offentliga verksamheter och civilsamhällets olika aktörer bedriver insatser för att på olika sätt intervensera i det samhällsproblem som segregationen utgör. De olika interventionerna och verksamheterna finansieras till delar av statliga medel som erhålls genom bidragsansökningar från de olika aktörerna (Ramböll 2020).

Ett villkor som ofta ställs för att få statliga bidrag till denna typ av verksamhet är att interventionerna åtföljs av så kallad följeforskning, vilket i sammanhanget innebär att en forskare i samarbete med den organisation som äskat och erhållit medlen undersöker och analyserar de insatser som planeras och genomförs under projektiden. I den föreliggande rapporten redovisas resultatet av en sådan undersökning. Under tre år studerades en organisations aktiviteter i en svensk stad, som här kommer kallas *Tvästad*. Organisationen, i den här studien kallad *Inkluderingen*, bedriver både egeninitierade aktiviteter och samverkansaktiviteter med andra lokala föreningar i staden, med avsikten att främja integration och minska segregation. Den övergripande frågeställningen för forskningsprojektet har formulerats som följer: *Hur har organisationen Inkluderingen arbetat med samverkan med andra föreningar och med egeninitierade aktiviteter i Tvåstads utsatta områden under åren 2021 – 2023?*

Bakgrund, *Inkluderingens* roll i utsatta områden

Tvästad har pekats ut av regeringen som en av de städer som har ett eller flera områden som identifierats som särskilt utsatta utifrån ett socioekonomiskt perspektiv. Staden är segregerad med avseende på demografi och har

bostadsområden med olika upplåtelseformer och status. *Inkluderingen* är lokalt förankrad i Tvåstad och har sedan 2017 bedrivit verksamhet vars mål är att verka för ökad jämlikhet och inkludering samt minskad segregation i Tvåstad. Organisationen grundades genom samarbete mellan ett antal andra föreningar som är aktiva i staden samt kommunen, med avsikten att vara en paraplyorganisation som samordnar en mängd andra föreningar. Den verksamhet som bedrivs innefattar bland annat läxhjälp för barn, bingo för äldre, fritidsklubb för flickor respektive pojkar, café, filmkvällar, högtidsfirande, språkträning för kvinnor och mycket annat.

Inkluderingen finansierades under projekttiden, 2021–2023, till en betydande del genom bidrag från den statliga myndigheten DELMOS (delegationen mot segregation). I ansökan om det projektbidrag som utdelades betonas att *Inkluderingens* roll i Tvåstad är att, som de själva uttrycker det, vara samordnare av civilsamhällets aktiviteter och att vara en brobyggare mellan staden och ideella föreningar, som en kraft i arbetet mot segregation. De insatser och aktiviteter som planerats och genomförts inom projektets ramar har primärt varit riktade mot boende i stadens särskilt utsatta områden.

Något som betonas som särskilt viktigt för boende i områden som är socioekonomiskt svagare än andra, är att det bör finnas mötesplatser som kan samla människor utan att det förutsätter en ekonomisk insats. Fritidsaktiviteter kostar oftast pengar eller ligger utanför bostadsområdet, vilket skapar höga trösklar ut i samhället för boenden i områdena. Att inte ha tillgång till gratis och närbelägna aktiviteter antas minska utvecklingsmöjligheter och öka klyftor för de som lever i socioekonomiskt utsatta områden. I *Inkluderingens* lokaler kan andra föreningar, exempelvis kulturföreningar och etniska föreningar bedriva sin verksamhet för de boende i områdena. I vissa fall driver de externa föreningarna aktiviteten helt själva, ibland är det ett samarbete med *Inkluderingens* personal. De aktiviteter som anordnas är alltid gratis för besökarna.

Avsikt med *Inkluderingens* projekt

Inkluderingens samverkan med staden, lokala föreningar och studieförbund, avser att förbättra levnads- och uppväxtförhållandena i de utsatta områdena,

genom att främja meningsfull fritid, trygghet och sammanhållning. *Inkluderingen* avser även att locka invånare från andra delar av staden till aktiviteterna då de är riktade till allmänheten. Detta antas främja integrationen då flera kulturer blandas via gemensamma intressen. De målgrupper som *Inkluderingen* särskilt riktar sina aktiviteter till är barn och ungdomar samt utrikesfödda kvinnor och seniorer, vilka antas behöva stöd för att delta på lika villkor i samhället. Det *Inkluderingen* vill bidra till, som de själva uttrycker det, är att göra Tvåstad till en mindre segregerad stad där människor från olika områden har arenor där de kan mötas och känna sig välkomna genom ett socialt sammanhang.

Inkluderingen sammanfattade i sin bidragsansökan tre punkter gällande avsikten med de insatser som de avsåg att genomföra (och som till delar genomfördes) under projektiden:

- Främja civilsamhällets roll och samordna olika aktörers förebyggande arbete mot segregation, genom att utgöra navet för samverkan i Tvåstad.
- Främja en meningsfull fritid för boende i Tvåstad genom lokalt drivna kultur-, folkbildnings- och fritidsaktiviteter.
- Främja deltagande i civilsamhället och skapandet av sociala nätverk som föreningsdriven- och invånardrivet nav i staden, genom att utveckla och etablera förenings- och medborgarkontor som ger möjlighet att matcha individer och grupper med redan existerande organisationer, samt hjälpa dem att starta egna aktivitetsgrupper, föreningar och studiecirklar.

Följeforskning 2020 – 2023

I det följande redovisas resultatet av de forskningsinsatser som genomförts under projektperioden. Något som nämnts och kritiserats i den tidigare forskningen om integrationsprojekt är att det oftast saknas beskrivningar av problem och strategier, samt tillvaratagande av de konkreta erfarenheter som gjorts inom de integrationsprojekt som studerats (Lahti Edmark 2004, Ramböll 2020). Denna kritik har jag haft som utgångspunkt för hur mitt uppdrag som forskare utformats: *Följeforskningen av Inkluderingens DELMOS-finansierade projekt avser att undersöka och analysera de erfarenheter som de anställda i organisationen har av samverkansprocesser och egeninitierade aktiviteter. Ett huvudsakligt syfte är att bidra med ny kunskap som kan få betydelse inför framtida liknande insatser vars mål är att motverka segregation och att främja integration i en segregerad stad med utsatta områden.* Verksamheten analyseras från en sociologisk utgångspunkt, vilket innebär en betoning på strukturella faktorer, inte psykologiska eller ekonomiska faktorer.

Forskningsmetoder och urval

I huvudsak är det *Inkluderingens* aktiviteter, samarbeten och de anställda som arbetar med aktiviteterna som har utgjort det empiriska underlaget. Uppfattningar och erfarenheter hos de personer som aktiviteterna riktar till, det vill säga de boende i de områden där aktiviteterna huvudsakligen genomförts, har inte undersökts. De vetenskapliga metoder som använts i undersökningen av *Inkluderingens* verksamhet utgår från kvalitativa utgångspunkter, främst i form av semistrukturerade intervjuer (Kvale 1997). Totalt har det genomförts nio individuella intervjuer med de fast anställda. I centrum för de första intervjuerna som ägde rum våren 2022 ställdes frågor om aktiviteterna, om den egna rollen i *Inkluderingen*, om boendeinflytande och om kommunikation. Under de senare intervjuerna som genomfördes i slutet av året 2022 och 2023 samlades det in beskrivningar av erfarenheter och processer i relation till aktiviteter och samverkansprojekt, sådana som de

anställda upplevt har fungerat bra respektive mindre bra, samt särskilda händelser och förlopp som de anställda har reagerat på under projekttiden.

Även ett antal kvalitativa observationer av aktiviteter har genomförts (Kvale 1997). Under fyra eftermiddagar har jag observerat cirka 15 olika aktiviteter i samband med höst-, jul- och påsklov, veckor då barnaktiviteterna intensifierades. De observerade aktiviteterna ägde främst rum i *Inkluderingens* lokaler. En eftermiddag observerades aktiviteter i sporthallen i Tvåstad, där även andra föreningar hade aktiviteter under sportlovet 2022. Oftast har olika aktiviteter skett samtidigt, ibland i olika rum, ibland i samma rum och samtidigt. I ett och samma rum kunde det exempelvis förekomma dataspelande, målande och pysslande. I vissa fall var en aktivitetsledare verksam som ledare, ibland flera. Min position i rummen har varit passiv observatör men i ett sammanhang även deltagande observatör (Kvale 1997). Även en aktivitet med fokus på språkutveckling, riktad till vuxna kvinnor i ett av de utsatta områdena har observerats.

I juni 2022 genomfördes en workshop med de anställda där jag presenterade mina tankar kring forskningsprojektets möjligheter och begränsningar, med utgångspunkt i tidigare forskning. Tillfället hade även delvis formen av en gruppintervju och under detta tillfälle samlade jag in de sju deltagarnas (aktivitetsplanerare, projektledare samt två timanställda) tankar och synpunkter kring *Inkluderingens* verksamheter, samt deras resonemang kring situationen i Sverige och Tvåstad. Till dessa egeninsamlade underlag tillkommer skriftliga underlag som *Inkluderingen* tillhandahållit. Den kunskap som genererats utifrån intervjuer, observationer, workshop och *Inkluderingens* skriftliga underlag, har legat till grund för tre övergripande analyskapitel med olika teoretiska infallsvinklar och därefter till en vidare och mer generell diskussion om behov, möjligheter, hinder och risker med integrationsprojekt och verksamheter av detta slag.

Forskarrollen och anonymisering

Det här forskningsprojektet började som ett uppdrag av en organisation som i sin projektansökan till den statliga myndigheten DELMOS angett att de kommer att samarbeta med en forskare från ett svenskt universitet i syfte att tillföra ny kunskap om det slags verksamhet projektet avsåg att bedriva. I samband med att rapporten skulle färdigställas för publicering ville dock

organisationen att rapporten skulle anonymiseras med avseende på både deltagarnas och stadens namn, vilket har gjorts. Motiveringen till detta var att resultaten främst är av allmänt intresse när det gäller ny kunskap om villkoren för och resultatet av forskning om ett integrationsprojekt av detta slag. Däremot ansågs en rapport som denna knappast förenkla möjligheten att utverka nya anslag för att kunna fortsätta verksamheten efter projekttidens slut, varför anonymisering föredrogs.

Det är i forskarrollen viktigt att vara medveten om att olika intressen och principer riskerar att krocka; å ena sidan en beställares önskan om en positiv utvärdering av verksamheten, och å andra sidan den självständiga forskarens förväntat neutrala analys (Nygren et al. 2000). Relationen till uppdragsgivaren bör enligt forskningsetiska principer inte påverka handlingsutrymmet för forskaren, även om detta kan vara svårt i praktiken, i det fall beställare och forskare har en relation till varandra (Denvall 2001). Detta betraktas av forskare som granskat tidigare projekt av detta slag som en problematisk rollkonflikt (Lahti Edmark 2004). I en situation som denna, där uppdragsgivaren dessutom utgör en del av själva studieobjektet, bör ändå inte förväntningarna på att forskningsresultatet ska ge en positiv bild styra forskningens inriktning och de resultat som redovisas (Nygren et al. 2000). Jag har hanterat denna rollkonflikt genom att regelbundet reflektera över min position. Mitt ansvar har i första hand varit att medverka till ökad kunskap om det fenomen som studeras, i relation till den övergripande frågeställning som formulerats.

Centrala begrepp inom forskningsfältet

Inkluderingens verksamhet har som jag beskrivit målet att motverka segregation och främja integration. Begreppen segregation och integration kan definieras olika och behöver därför preciseras. De följande definitionerna utgår främst från hur de beskrivs i en publikation från Statens invandrarverk (1995), om svensk och internationell invandringspolitik, samt definitioner som förekommer i tidigare rapporter som DELMOS tagit fram i anslutning till olika genomförda integrationsprojekt (Ramböll 2020). I relation till de aktiviteter och samarbeten som har initierats och genomförts av *Inkluderingen* har emellertid begreppsdefinitionerna granskats, analyserats

och delvis också omdefinierats. Även om *Inkluderingen* i sin målbeskrivning utgår från en viss definition innebär det inte nödvändigtvis att denna definition överensstämmer med hur konkreta aktiviteter görs i praktiken, inte heller med de konsekvenser som de kan antas få. Detta betraktas i denna rapport i första hand som en empirisk fråga, vilken undersöks och utvecklas i de följande analyskapitlen.

Segregation

Begreppet segregation handlar i stora drag om att olika grupper lever eller bör leva åtskilda från varandra. Detta kan antas bero på majoritetens önskan att behålla privilegier. I enstaka fall, som i Sydafrika under apartheid, var det en minoritets vilja att behålla fördelar i ett samhälle där minoriteten var den grupp som hade ett maktövertag. Segregation kan också handla om att en underprivilegierad minoritetsgrupp vill skydda sig från den dominerande gruppens påverkan. Segregationspolitik utgår från föreställningen om att den underordnade gruppen har en grundläggande och oföränderlig olikhet i relation till den överordnade gruppen, varför den överordnade gruppen på olika sätt medverkar till att samhället segregeras (Sander 1995).

Segregation är ett centralt begrepp inte minst inom forskningen om stadsplanering och integrationsprojekt. Enligt DELMOS innebär segregation ett förhållande där människor lever och verkar separerade från varandra. Det kan handla om uppdelning utifrån socioekonomisk status, etnicitet eller demografi (till exempel ålder eller kön). Denna åtskillnad innebär att det blir koncentrationer av människor med liknande bakgrund till exempel på arbetsmarknaden, i bostadsområden och i skolor. Socioekonomisk segregation anses bäst förklara uppkomsten av segregationsmönster i Sverige. Socioekonomisk segregation betyder att människor som tillhör olika social-, inkomst- och yrkesgrupper lever sina liv skilda från varandra och därmed får olika förutsättningar. Segregationen påverkar hela samhället. Det är inte ett bostadsområde, en stadsdel eller en skola som är segregerad, utan hela kommuner och regioner. Det brukar heta att segregationen är relationell. Att segregationen är relationell innebär också till exempel att utvecklingen i olika skolor och bostadsområden påverkar varandra. (Delmos 2021).

Begreppet *segregation* kan delas upp i olika typer: *Demografisk segregation* avser ”skillnader i rumsliga fördelningar efter ålder, kön och

hushållstyper”. *Socioekonomisk segregation* handlar om att ”klass- och resursskillnader strukturerar befolkningens fördelning i det urbana rummet”. *Etnisk segregation* syftar på hur ”personer som delar etniska, religiösa eller kroppsliga kännetecken tenderar att samlas och segregeras från personer som har andra sådana attribut” (DELMOS 2021). I den norska kontexten utgår man i första hand från socioekonomisk segregation. I Danmark står istället etnisk segregation i centrum. Olikheterna visar sig i de konkreta insatser som görs i de respektive länderna, exempelvis Danmarks rivande av det de kallar getton: vilket i sammanhanget innebär områden där det bor en stor andel utrikesfödda (Lahti Edmark 2004).

I den svenska kontexten finns en överlappning på så sätt att socioekonomisk och etnisk segregation ofta betraktas som samma sak och inte skiljs åt explicit när man diskuterar interventioner i utsatta bostadsområden (DELMOS 2021). Även för *Inkluderingen* är segregation något som betraktas som problematiskt och som står i centrum för de insatser som görs och planeras. Ett av de överordnade målen är att *motverka segregation och främja integration*.

Integration

Det andra centrala begreppet *Inkluderingen* utgår från i sin övergripande målsättning, och som framställs som motsatsen till det negativt laddade begreppet segregation, är *integration*.

Integration refererar i grova drag till en situation där olika kulturella, etniska eller religiösa grupper i vissa avseenden behåller sina särskiljande egenskaper och identiteter, medan de i andra avseenden smälter samman med en dominerande majoritetsgrupp... I ett multikulturellt samhälle skall minoritetsgrupper med till majoritetssamhället avvikande tanke- och livsmönster beredas möjlighet att bevara och utveckla centrala moment av sin egen kultur (religion, grundläggande norm- och värdesystem, språk, klädsel, etcetera.) samtidigt som de skall ha lika villkor som majoritetsbefolkningen vad gäller möjlighet att delta i majoritetssamhällets politiska, ekonomiska och sociala institutioner och liv... Minoriteterna skall accepteras av majoritetsbefolkningen som likvärdiga samtidigt som de utan att diskrimineras skall tillåtas fortsätta att praktisera och vara identifierbara genom centrala drag från sin ursprungskultur (Sander 1995).

I DELMOS kunskapssammanställningar av tidigare forskning finns två huvudsakliga särskiljande sätt att definiera integration: *social integration* respektive *systemintegration*. *Social integration* syftar på mellanmännsliga relationer och umgängesmönster, medan *systemintegration* innebär att ”invandrare ska tillerkännas jämlika villkor och representation i arbetsliv, politik etcetera.” (Ramböll 2020). Svensk Integrationspolitik, som den formulerades 1996, utgick från att den skulle medverka till ”ett integrerat samhälle genom att möjliggöra invandrarnas integration i det svenska samhället” (SOU 2006:73). Huvudfokus har således blivit att ”integrera invandrarna”, vilket liknar det som definieras som systemintegration.

Samtidigt som integrationspolitikens inriktning explicit formulerades under 1990-talet har segregationen i städerna växt sig starkare under samma tid. Ökade ekonomiska skillnader mellan olika grupper i befolkningen antas utgöra den huvudsakliga förklaringen till den allt större segregationen (Ramböll 2020). Kamali (2006) kritiserar den svenska integrationspolitikens fokus på systemintegration och menar att de insatser för integration som görs i utsatta områden inte alls utmanar, utan snarare tvärt om, reproducerar och till och med ökar skillnader mellan grupper. När man skapar och institution-aliserar insatser gentemot en specifik svagt förankrad grupp i samhället, förstärker man deras utanförskap i relation till majoritetssamhället, menar Kamali (2006).

Med utgångspunkt i Kamalis resonemang kan man följaktligen hävda att segregationen förstärks istället för att minska när man genomför sådana satsningar på integration, även om insatserna till den mindre privilegierade gruppen är trevliga för gruppen och kan medverka till att de berörda människorna bättre kan förstå samhällets system. Detta sätt att resonera utmanar den gängse tanken om att integration är motsatsen till segregation.

Ytterligare en definition av begreppet integration i relation till nyanlända flyktingar, som lyfts fram av Forsell (2015), betonar omgivningens acceptans och bedömning av den insats som den integrerande individen förväntas leva upp till:

Övergripande handlar integration av nyanlända om processer som leder till att bli en accepterad del av det omgivande samhället. Denna definition är öppen till karaktären, både genom att den placerar integrationsprocesser i blickfånget (och inte något tänkt slutstadium) och genom att den inte innefattar några

specifika kriterier för när omgivningen kan sägas ha accepterat de nyanlända (Forssell 2015).

Med den definitionen som utgångspunkt blir integration således en fråga om majoritetsgruppens välvilja. I princip kan då en individ helt uppfylla de formella kriterierna, men ändå inte anses integrerad av majoriteten. Även om det i debatten ibland framhålls att integration är något som har att göra med ömsesidighet, det vill säga det som i kunskapsöversikterna benämns som social integration, finns en kritik mot hur integration görs i praktiken. Det som benämns som integration liknar ofta i praktiken mer assimilation (SOU 2006:79, Popoola 2002).

Assimilation

I dagens svenska politiska diskussion finns även uttalade röster mot integrationspolitiken. Sverigedemokraterna som det senaste decenniet haft stort inflytande över politisk riktning och samhällsdebatt förespråkar explicit en återgång till ett annat förhållningssätt. I partiprogrammet beskriver de att deras:

alternativ till mångkulturalismen är en återgång till en gemensamhetsskapande assimilationspolitik liknande den som rådde i landet fram till år 1975, där målsättningen är att invandrare skall ta seden dit de kommer och på sikt överge sina ursprungliga kulturer och identiteter för att istället bli en del av den svenska nationen. Kärnan i assimilationstanken är att slå fast att den svenska staten inte är ett kulturellt vakuum och att den svenska nationens kultur i kraft av sin historia, med undantag endast för de nationella minoriteterna, är överordnad andra nationers kulturer inom den svenska statens område. (SD:s partiprogram 2022)

Sverigedemokraternas tydliga sätt att ta avstånd från den etablerade integrationspolitiken sätter ljuset på något som många forskare lyft fram, nämligen att även om integrationspolitiken sedan 1970-talet varit rådande och kanske hegemonisk, finns assimilation kvar i tanke och praktik i det svenska samhället (Sander 1995). Begreppet assimilation används inte explicit som utgångspunkt i samtida projekt som handlar om problem med segregationen i samhället. Inte heller omnämns begreppet assimilation i

Inkluderingens bidragsansökan till DELMOS. Men då begreppen ibland överlappar varandra måste även assimilation definieras. En etablerad definition inom svensk invandrapolitik är att ”*Assimilation sker när en individ eller grupp gradvis övertar en annan grupps tanke- och livsmönster*” (Sander 1995). En assimilationsprocess kan påstås ske när en minoritetsgrupp absorberas i majoritetsgruppens sociala och kulturella liv.

Målsättningen för assimilationspolitik, vilket var Sveriges officiella politik fram till 1970-talet, är minoritetskulturers utplåning (Sander 1995). Minoritetsgruppen ska så att säga helt uppgå i majoritetskulturen. Assimilationspolitik har dels en negativ konnotation på så sätt att i begreppet finns en negativ uppfattning om minoritetens kultur som underlägsen majoritetskulturen. Men det finns också en positiv uppfattning om den grupp som ska assimileras: Det finns ett antagande om att gruppen går att omforma till en del av majoriteten, och således betraktas inte individerna som fysiskt underlägsna, bara den kultur de bär på genom sitt etniska ursprung (Sander 1995). Begreppen segregation, integration och assimilation uppfattas ofta som tydligt avgränsade och som varandras motsatser. Men när de problematiseras blir gränserna flytande som jag diskuterat i det ovanstående. Utifrån dessa resonemang kommer begreppen att utgöra provisoriska utgångspunkter, för att i de kommande analys- och diskussionsdelarna problematiseras i relation till det empiriska materialet.

Tidigare forskning

I det följande redovisas en kortfattad sammanställning av resultat från tidigare kunskap inom forskningsfältet. Den tidigare forskningens fokus på problem och möjligheter när det gäller att motverka segregation och arbeta med integrationsinsatser kommer särskilt att belysas, för att sedan ligga till grund för de aspekter som lyfts fram i analysdelen. De huvudsakliga källorna till denna sammanställning är tre kunskapsöversikter i vilka ursprungsreferenserna redovisas (Ramböll 2020, Vetenskapsrådet 2018, Lahti Edmark 2004).

Kort om ojämlikhetens övergripande mönster

Ojämlikheten i det svenska samhället ökar. Sedan 1990 har det skett en generell ökning av ekonomiska skillnader mellan olika grupper i befolkningen. Bostadssegregationen följer samma mönster (DELMOS 2021). När det gäller människors levnadsstandard går utvecklingen åt två håll: inkomstskillnaderna mellan olika grupper inom städerna har ökat betydligt mer än inkomstskillnader mellan stad och landsbygd (Nordin 2022). I invandrartäta områden i städerna är den ekonomiska standarden hos de boende nu 34% lägre än för riksgenomsnittet. Det är en stor ökning i jämförelse med 1990 när skillnaden var 7%. I andra delar av städerna har istället standarden ökat i relation till riket som helhet. När det gäller landsbygden är den disponibla inkomsten något lägre än i städerna, den har sjunkit med cirka 5%. Där finns det således inte samma dramatiska förändring över tid som för de olika delarna i städerna (Nordin 2022). Mot bakgrund av att skillnaderna mellan olika grupper i städerna ökat så markant är det inte konstigt att bostadssegregationens negativa effekter utgör ett centralt samhällsproblem.

Tidigare forskning om integration och segregation, några nedslag

Bostadssegregation inverkar på människors livschanser, hälsa, riskbeteenden, utbildning, betyg, framtid på arbetsmarknaden, politiskt deltagande, konsumtionsmönster, boende i framtiden och framtidsmöjligheter. Detta sammanfattas inom forskningen med begreppet *Grannskapseffekter* (Ramböll 2020). Den främsta orsaken till bostadssegregation enligt tidigare forskning är majoritetsbefolkningens bosättningsmönster. Människor som har möjligheten till det flyttar till bostadsområden som anses ”bättre och tryggare”. När resursstarkare människor lämnar de utsatta områdena, flyttar nya ekonomiskt och socialt resurssvaga in istället (Lahti Edmark 2004). På så sätt upprätthålls och kanske till och med ökar bostadssegregationen när samtidigt de ekonomiska skillnaderna mellan olika befolkningsgrupper ökar. Bostadssegregation antas därmed inte främst bero på resurssvaga människors val, vilket ofta hävdas i debatten, utan om de resursstarka gruppernas och individernas val. Detta mönster benämns inom forskningen som *White flight*, vilket antyder att det är vita etniskt svenska personer som skapar segregationen (Ramböll 2020).

Ett bostadsområdes rykte har också betydelse för hur människor uppfattar det. När man pratar om ett bostadsområde som "utsatt" finns en risk att man stigmatiserar de boende i området och även området i sig, som får dåligt rykte (Elias 1999, Molina 1997, Brune 1998, Ristilampi 1994). Man riskerar då att förstärka negativa bilder av området och öka lusten att lämna området för de som har resurser att göra det, samtidigt som de som bor kvar betraktas och kanske känner sig som än mer annorlunda. Att man pratar om något och *hur* man pratar om det skapar föreställningar om det som benämns (Hall 1997). Men samtidigt som det finns risker med att tala om något på ett negativt sätt, måste man kunna benämna och prata om reella problem om man ska kunna förändra något, annars osynliggörs problemet, vilket inte heller är bra. Lösningar på denna pratandets paradox menar den tidigare forskningen är "normalisering" och "avdramatisering", att se över formuleringar om "problem", samt att sprida positiv information från området (Ramböhl 2020). Dessutom bör man skapa aktiviteter i de utsatta områdena som vänder sig till alla grupper av invånare i staden, inte bara de boende i områdena (Ramböhl 2020).

Att bryta segregation eller motverka dess negativa konsekvenser

Det är svårt att förändra de konkreta och fasta strukturerna i ett stadslandskap som består av olika och rumsligt separerade upplåtelseformer och bostadstyper (Ramböhl 2020, Vetenskapsrådet 2018). Det är inte heller så att en förändring av bostadsbeståndets standard i ett område självklart skapar mindre segregation: ibland blir det istället endast en förflyttning av människor där de ekonomiskt resurssvaga tvingas lämna området, som exempelvis när lägenheter i ett område rustas upp och får högre standard och där hyrorna därmed stiger till betydligt högre nivåer (Blomé & Annadotter 2020). Området får in fler och mer resursstarka individer, samtidigt som de som inte har råd att bo där tvingas iväg till andra områden, varpå problemen flyttas till nya områden istället för att lösas.

Det finns också exempel på nybyggda bostadsområden där kommunen och byggbolagen medvetet blandat upplåtelseformer och bostadstyper, delvis i syfte att åstadkomma en mer socioekonomiskt (och etniskt?) blandad miljö. En studie av utfallet av ett sådant försök visade att även i det blandade området "valde" nyblivna mammor av olika etniskt ursprung olika öppna

förskolor inom området för sig och sina små barn, för att som de berättade, de kände gemenskap med vissa mammor men inte med andra (Lilja 2015). För att uttrycka det krasst: De vita mammorna valde en av de två öppna förskolorna i området och de icke-vita mammorna valde den andra. På så sätt kunde de olika grupperna i praktiken leva lika segregerat som om de bott kvar i mer segregerade bostadsområden.

Ett annat sätt att intervensera i problemen med segregationen i städerna, än att förändra själva fastighetsstrukturen, går ut på att försöka *motverka de negativa konsekvenserna* av *den rådande segregationen*, genom områdes-specifika åtgärder riktade till individer eller hushåll med låg socioekonomisk status. Ofta riktas sådana insatser främst till barn, då dessa antas vara de som drabbas mest. Exempel på insatser är föräldrastöd, läxhjälp och annat samarbete mellan hem och skola. Resultat från utvärderingar av denna typ av insatser med syfte att motverka negativa konsekvenser av att leva i ett segregerat område, visar att insatserna ibland lyckas förbättra situationen för enskilda individer. Insatserna har däremot inte lyckats med att förbättra ett bostadsområdes position generellt. Mönstret är snarare att när en persons position förbättras flyttar den ut från området och en ny ekonomiskt och socialt resurssvag person flyttar in (Ramböll 2020).

Framgångsfaktorer i relation till tidigare satsningar

Det är i huvudsak sex olika aspekter som lyfts fram i den tidigare forskningen om interventioner för att motverka negativa konsekvenser av segregation (Ramböll 2020, Lahti Edmark 2004). Den första är *samverkan* som påstås vara en framgångsfaktor. Det kan handla om samverkan mellan olika lokala aktörer, att initiera och upprätthålla nätverk, men också om att föra en dialog med ”målgruppen”, alltså de boende i områdena. Samverkan bör dock inte vara ett mål i sig, utan ett medel för att uppnå de uppsatta målen. En annan aspekt som lyfts fram är vikten av att ha ett *flexibelt arbetssätt* och att vara nytänkande, samt att utveckla nya metoder och arbetssätt. Detta kan emellertid skapa krockar med andra aktörer som har andra synsätt på vad som är problemet och hur det ska lösas. Nytänkande kan också uppfattas som kritik av traditionella arbetssätt och strukturer, och kan leda till motstånd från vissa av aktörerna inom de nätverk som initierats. Ytterligare en framgångsfaktor är *tid, uthållighet och långsiktighet*. Här problematiserar

forskningen projektformen, som oftast inte kan erbjuda kontinuitet och tillräckligt med tid för att en reell förändring ska åstadkommas. *Projektledaren*, "brobyggaren" och "eldsjälen", i ett projekt, är den faktor som lyfts fram som det som haft störst betydelse för huruvida ett projekt har lyckats eller inte. Detta har emellertid en inbyggd sårbarhet då projektet förlitar sig på en person, som inte självklart finns kvar i rollen över en längre tid (Ramböll 2020).

Även de *boendes delaktighet* lyfts fram som en möjlig och viktig framgångsfaktor (Ramböll 2020, Lahti Edmark 2004). Boendes delaktighet är att betrakta både som ett mål och ett medel: dels bör de boende i ett område vara med och påverka områdesutvecklingens form eftersom det ökar tilliten, men det är också nödvändigt utifrån en demokratiaspekt. För att boendeinflytande ska bli en framgångsfaktor krävs att det sker en verklig delaktighet. Forskningen visar dock att de boende sällan har givits någon reell makt eller inflytande i processen att utveckla området. De boendes inflytande har främst skett på tjänstemännens villkor. Ett annat problem är det med representation, som ofta leder till intressekonflikter: Vem eller vilka av de boende kommer att representera bodendegruppen och vilka representeras? Representation kan i sämsta fall förstärka särintressen och skapa ökade konflikter inom boendegruppen (Ramböll 2020, Lahti Edmark 2004).

Till sist betonas *dialog och kommunikation* som den mest nämnda framgångsfaktorn i den tidigare forskningen om vilka insatser som ger positiva resultat när det gäller att motverka vissa av de negativa konsekvenserna av bostadssegregation (Ramböll 2020, Lahti Edmark 2004). Tidigare forskning visar att kommunikation är det som har den största betydelsen för att olika projekt och samverkansaktiviteter ska fungera så bra som möjligt. Att utveckla nya kommunikationsvägar mellan boende, kommunen, skolan och de olika föreningarna bedöms som viktigt. Dessvärre stannar nytänkandet kring kommunikation ibland enbart vid retorik.

Problemen med tidigare satsningar med syfte att motverka segregation kan sammanfattas som följer: Det första problemet som lyfts är att många av de satsningar som hittills gjorts inte har effekter på de grundläggande problemen, förväntningarna på en stor förändring är således orealistiska. Bristen på brukarinflytande nämns också i detta sammanhang och förklaras utifrån att brukarinflytande för det mesta tycks ske på tjänstemännens villkor. Det tycks inte heller förekomma det nytänkande som anses önskvärt, snarare

tillämpas ”gamla lösningar på nya problem”. Till sist nämns bristen på beskrivningar av problem, strategier och de erfarenheter som gjorts inom de olika integrationsprojekten (Ramböll 2020, Lahti Edmark 2004).

Tematisk analys

I det följande presenteras den analys som är resultatet av följeforskningen, med avseende på *Inkluderingens* verksamhet under projekttiden. Analysen har strukturerats i relation till tre övergripande teman, med avstamp i fältobservationerna och intervjuerna med de anställda. Temana analyseras med hjälp av olika samhällsvetenskapliga teorier och bygger på varandra på så sätt att analysen utvecklas med kompletterande förklaringsmodeller efterhand. Analysen har inte ambitionen att beskriva och analysera alla aktiviteter, inte heller att jämföra dessa med varandra eller andra aktiviteter. Dessa tre teman presenteras i tre övergripande kapitel: I det första kapitlet analyseras *Inkluderingens* organisering och samverkan med andra aktörer, i det andra kapitlet står planerade och genomförda aktiviteter i centrum och i det tredje kapitlet analyseras de anställdas roller i aktiviteterna. Efter analysdelen följer en diskussionsdel som sammanfattar analysen och mer övergripande återkopplar till de centrala begreppen segregation och integration och hur dessa kan förstås i den svenska samtida kontexten i relation till den verksamhet som bedrivs i syfte att främja integration och motverka segregation.

Analyskapitel 1: Organisationen och samverkansuppdraget

I detta kapitel analyseras *organisationen som institution*. *Inkluderingen* har under projekttiden haft olika antal anställda. När de första intervjuerna genomfördes var de fem personer. Till de fasta anställda tillkommer ett antal timanställda och projektanställda, vilka i mindre grad antas påverka organisationens utformning, även om de också är viktiga för att de planerade insatserna ska vara möjliga att genomföra. Dessa har inte intervjuats. Verksamheten bedrivs huvudsakligen i *Inkluderingens* lokaler i Tvåstad, där den även har sitt kontor. Vissa aktiviteter har också i mindre omfattning bedrivits i ett annat utsatt område där *Inkluderingen* under en del av projekttiden även haft en mindre lokal till sitt förfogande. I den lokalen har

under vissa perioder en av de anställda varit placerad, men detta har inte varit fallet under hela projekttiden.

Utgångspunkten för analysen av organisationen och uppdraget under projekttiden, är att det är de anställda som sammantaget format verksamheten genom en gemensamt utformad arbetsbeskrivning, grundad i individernas sätt att förstå verksamhetens inriktning och uppdraget. I de intervjuer med de anställda som gjordes i projekttidens början ställdes frågan om målet med verksamheten var tydligt för dem. Svaren på frågan besvarades ganska olika. En anställd, som idag inte finns kvar i organisationen, uttryckte att hon inte visste vad målet var och saknade ramar och struktur. En annan anställd beskriver i den första intervjun att hon är ”absolut säker” på projektets mål, nämligen att målet var att få ihop ett samarbete med andra, att vara en paraplyorganisation. Hennes tolkning då var att *Inkluderingen* jobbar mot segregation genom att ”komma åt isolering”, vilket sker genom samverkan med andra föreningar. ”Vi vill ha med alla, hela staden egentligen, det är målet”. Ytterligare en anställd uttrycker att målet är att jobba med integration på olika plan med fokus på utsatta områden genom att ha aktiviteter i huset. ”Det verkliga målet är integration i samhället, att träffas och prata”. Vidare beskrev en tredje anställd i projekttidens början målet som ”rätt så brett, vi har många beröringspunkter, vi är inne överallt... det är helheten”.

Den centrala uppgiften för *Inkluderingen*, under den tid projektet finansierades med det statliga bidraget, var enligt avsiktsförklaringen samverkan med andra aktörer. Enligt denna skulle *Inkluderingen* fungera som brobyggare mellan en mängd föreningar och staden. I denna roll skulle *Inkluderingen* samordna olika aktörers arbete mot segregation, de skulle utgöra navet för denna samverkan. Målbeskrivningen i ansökan är inte helt lätt att tolka i relation till vad som faktiskt gjorts och fortfarande görs i verksamheten, men detta anses av forskningen vara typiskt för denna typ av verksamheter. Lahti Edmark (2004) som undersökt en mängd avsiktsförklaringar och relaterat dessa till konkreta verksamheter framhåller att:

Om man ska jämföra målen i de tämligen vidlyftiga målsättningar som formulerats för dagens områdesbaserade interventioner med själva resultatet av genomförandet, så kommer interventionerna troligtvis som mycket annat inom implementeringsforskningen att beskrivas som misslyckade.

Lahti Edmark menar vidare att det i relation till de storvulna avsiktsförklaringarna finns ett tydligt glapp mellan dessa och de faktiska interventionerna, men att detta inte behöver tolkas som ett misslyckande. Istället för att helt fokusera på att granska verksamheten i relation till lyckad eller misslyckad måluppfyllelse av avsiktsförklaringen, bör man analysera vad som händer i själva organisationen och vad som i denna är möjligt och hindrande (Lahti Edmark 2004). Även min analys har gjorts utifrån denna utgångspunkt.

Samverkan i praktiken

Inkluderingen samverkar idag med ett flertal föreningar i Tvåstad, samt med flera kommunala förvaltningar och hyresvärdar. Det är i nuläget cirka 50 föreningar som är medlemmar i *Inkluderingen* och som därmed kan använda *Inkluderingen* som resurs på olika sätt. Föreningarna har genom medlemskapet bland annat möjlighet att bedriva verksamhet i *Inkluderingens* lokaler utan hyreskostnader samt att få hjälp med kommunikation om sina respektive verksamheter. Flera av de samverkansrelationer som upparbetats under projekttiden har blivit en integrerad del av den verksamhet som dagligen sker i *Inkluderingens* lokal.

Ett exempel på en regelbunden samverkansrelation är den med en lokal musikförening som erbjuder musikaktiviteter i *Inkluderingens* lokal. En dag i veckan kommer en person från musikföreningen för att under etiketten ”kulturverkstaden” leda undervisning i musik med barn. Barnen får testa på att spela gitarr, keyboard och sång. Ibland har ledaren med sig en ”digital studio” där barnen får pröva på att skapa och sjunga till digitalt skapad musik. Det typiska för denna form av samverkansaktivitet är att *Inkluderingen* och samverkanspartnern har ett gemensamt intresse av att aktiviteten genomförs i detta sammanhang. Detta är en aktivitet som kan åstadkommas utan kostnad för barnen, till skillnad från andra musikutbildningar. *Inkluderingen* och musikföreningen har också upparbetat en kommunikation där båda parterna och gör sin del.

Kommunikation och samverkan

En faktor som tidigare forskning lyft fram som central i integrationsprojekt av detta slag är kommunikationens roll (Ramböll 2020, Lahti Edmark 2004). Anpassning till ny teknik och nya sätt att kommunicera anses som centralt i aktiviteter och när det gäller samverkan. Vissa av de föreningar som *Inkluderingen* samverkar med får hjälp med att nå ut till sina medlemmar genom föreningens kommunikationskanaler, exempelvis hemsidan och Facebooksidan. *Inkluderingen* hjälper också föreningar med deras egna kommunikationskanaler när de får frågan. Kommunikation är också det ämne som *Inkluderingens* anställda lyfte fram i de initiala intervjuerna, som något som de ville och ansåg att de borde bli bättre på. Några av de anställda framhöll mun-mot-mun metoden som det bästa sättet att nå ut till de boende i de utsatta områdena, liksom till andra Tvåstadsbor. För att lyckas nå människor hävdar några av dem att det gäller att ofta vara ute och finnas i sammanhang och på platser där folk rör sig, för att sprida kunskap om föreningens verksamhet och aktiviteter. Så här uttryckte en av de anställda detta problem i projektets inledande fas:

Ja, vi har brist på marknadsföring. Där kan jag tycka att vi borde bli bättre för att kunna hjälpa andra. Jag hör från någon, det brukar vara den bästa marknadsföringen. Ja, kommunikationen kunde vara bättre, hur når jag ut? Största svårigheten är att komma ut. Bäst att ha en position där man når ut till alla. Människa till människa bäst, men man når inte alla. Jag har själv fokuserat på detta. Vilken kommunikatör är jag? Har jag tid att prata med alla, det hade jag behövt men har inte tid med allt.

När det gäller mer moderna digitala kommunikationsformer, som sociala medier, beskrev de anställda i projektets inledande fas ett stort avstånd mellan människor som behärskar och använder tekniken, och andra som i mindre utsträckning eller inte alls har tillgång till de tekniska resurserna. Många unga tar till sig information endast genom vissa digitala plattformar medan många äldre har behov av andra och mer analoga kanaler. En anställd berättade i projektets inledande fas om en Facebooksida som många av de medelålders och äldre kvinnorna är anslutna till men som föreningen inte direkt kunde kommunicera genom. Sidan är helt på arabiska och ingen av de som var

anställda vid tiden av projektets början varken förstod, eller kunde skriva på arabiska.

I det initiala läget kände *Inkluderingens* personal alltså till en central kanal som når en målgrupp som annars är svår att nå med digital kommunikation, och som är viktig att nå, men som ändå inte kunde nyttjas på grund av att man inte hade ett gemensamt språk att kommunicera med. Lösningen på detta dilemma ansåg de var att hitta flerspråkiga nyckelpersoner som kan föra vidare information mellan de olika kanalerna, något som vid tiden för de första intervjuerna inte var utarbetat. I projektets senare fas hade denna kommunikationsbrist hanterats genom att flera arabisktalande personer knutits till verksamheten på olika sätt., vilket innebar att detta konkreta problem minskade och kommunikationen med de boende förbättrades avsevärt.

Inkluderingen har även haft resurser att hjälpa sina samverkanspartners med deras kommunikationsaktiviteter. Till viss del har detta skett på så sätt att föreningens personal, med sin kunskap om målgruppen, både kunnat analysera varför kommunikationen för en förening inte fungerade, och även konkret hjälpa till med utformning och spridning av föreningarnas budskap. En anställd berättade att *Inkluderingens* personal, vid de tillfällen när de mött föreningarnas representanter, påmint om vad de kan göra för att förbättra föreningarnas kommunikation, men att det sällan har varit så att föreningarna som har haft problem med att nå ut med sina budskap självmant tagit kontakt för att få denna hjälp som de haft rätt till genom medlemskapet.

Vissa står stilla när det gäller hur de kan nå ut. När vi känner till att det finns ett problem frågar vi vad problemet är. Hur vet jag hur någon mår om de inte berättar? En förening som inte först ville samverka med oss men som sedan kom tillbaka och sa ”jag kan inte nå ut”. Då går vi in och kollar på deras hemsida, och då har man fattat att *Inkluderingen* kan vara en resurs när det gäller kommunikation.

De anställda har idag allt mer utvecklat kunskapen kring vilka kommunikationsmetoder som fungerar och inte. Att ha personal med mångsidig och olika kompetens kring kommunikation har varit nyckeln. Genom att anställa olika personer, vissa som primärt har det tekniska kunnandet, andra med specifika språkkunskaper och om olika grupperns sätt att ta till sig information, kan *Inkluderingen* numera kommunicera både

direkt med målgrupperna och vara behjälpliga för samverkansföreningarna när det gäller deras kommunikativa insatser gentemot målgrupperna. Den främsta bristen när det gäller kommunikationsaspekten och samverkansuppgiftet som påtalades i projektets senare fas var att föreningarna sällan självmant tar kontakt och söker hjälp hos *Inkluderingen*, som i sin tur inte heller systematiskt och proaktivt sprider kunskapen om den hjälp som de kan erbjuda.

Samverkan som gnisslar

En anställd berättade i en senare intervju att det varit svårare än förväntat att skapa fungerande samverkan, då *Inkluderingen* av vissa av de andra aktörerna setts som konkurrenter, och till och med som ”fienden som trampar in”, vilket hon menar aldrig har varit målet. Hon betonar dock att det handlar om en process som tyder på en positiv utveckling:

Kommunen har sagt nej till mycket, det har varit svårt med samarbetet. Men de har börjat se nyttan! Vi har gjort en fantastisk resa, byggt upp oss, vi har mycket: aktiviteter, praktik, café, allt under samma tak. Kommunen borde förstå, här har vi något att jobba med.

I tidigare forskning lyfts det fram att när olika aktörer med olika arbetssätt och synsätt ska samarbeta finns risk för krockar. Olika syn på hur problem ska lösas kan leda till motstånd från vissa av aktörerna när nya nätverk skapas, liksom andra begränsande faktorer (Ramböll 2020). Jag frågade en anställd om hon kunde ge något exempel på en samverkan som genomförts men där det uppstått sådana svårigheter. Hon beskriver hur kommunens mer begränsade ramar försvårar samverkan när det gäller människor med psykisk ohälsa:

Kommunen försvårar för oss, i samverkan. För att få samverkan vill staden äga projektet. Då måste vi backa med våra kunskaper, jobba efter vad staden tycker, det är ett stort hinder, de vill ÄGA. Det tycker jag inte om för då har du inte fria händer, vi måste jobba från det de vill ha, inte det vi byggt. Den psykiska ohälsan i samhället är stor och växer. När du trampar in i andras revir, vem är jag som ska sno en klient? De är rädda för att vi ska ta över, fast vi är ju ett komplement. Det vill äga sättet, metoden – hur får vi dem [som har psykiska

besvär] att snabbt må bra? Vad har vi som andra inte har? Vi har byggt upp en metod som fungerar... Vi stöter på detta ofta, vi följer lagen men kan gå utanför ramarna, för att få bra möten. Kommunen är mer byråkratiskt... kommunen har en tidsplan, det har inte vi. Hinner en psykiskt sjuk person inte bli frisk fallerar det. Kanske får hon tio möten men lyckas inte bli frisk på den tiden. Man får inte ta bort tryggheten. Vi drar inte undan mattan, vi följer hela vägen, mindre byråkratiskt.

Detta kan förklaras utifrån de olika strukturella villkor som gäller i olika typer av organisationer. *Inkluderings* personal har inom ramen för sina mer fria roller inte samma hårt strukturerade ramar när det gäller exempelvis hur mycket tid de kan ägna en enskild person. Den anställda berättar att föreningen dels fungerar som samtalspartner för människor med psykisk ohälsa, dels som samordnare mellan olika instanser. Hon betonar att människor som mår psykiskt dåligt och som dessutom har svårt med svenska språket ofta behöver hjälp när de erfar att olika instanser, som exempelvis Försäkringskassan och sjukvården, ger motstridiga och svårtolkade besked. *Inkluderingen* kan i sådana situationer ge individuell hjälp och stöd som medmänniskor med kunskap om funktionerna hos de svenska myndigheterna. *Inkluderings* anställda menar att de är mer generalister än specialister och kan överskrida ramar på ett annat sätt än de professionella i de kommunala och regionala verksamheterna. De kan både inta rollen som medmänniska och professionell, samtidigt. Detta utvecklas i analyskapitel 3.

Samverkan i bakgrunden

Även fast samverkansuppdraget stod i centrum för den planerade verksamheten i ansökan om bidrag, har det visat sig i praktiken att samverkan med andra aktörer i Tvåstad inte utgör den huvudsakliga verksamheten i det dagliga arbetet. Det är snarare de egeninitierade aktiviteterna som kommit att bli det *Inkluderings* personal ägnar sin mesta tid åt. De anställda har olika formella roller, som exempelvis ”aktivitetsplanerare” men samtidigt relativt ”fria tyglar”, och de formar själva sina roller och arbetsuppgifter i relation till det de uppfattar att de kan göra och sådant de ser behöver göras utifrån sina tolkningar av uppdraget att medverka till integration i Tvåstad. Några av samverkansföreningarna medverkar själva, som beskrivits ovan, till att

kontakten med Inkluderingen upprätthålls, medan andra kräver mer av uppsökande ”säljande” verksamhet. På frågan om personalen jobbar aktivt med uppsökande berättar en anställd:

Det måste jag säga att det har vi varit jättedåliga på, med anledning att det har varit så spritt, vi har inte riktigt fått igång det på det sätt som vi önskat från början, dels så har vi haft för lite personal till det, och dels så har den personal som funnits här inte fokuserat på de sakerna.

I början var tanken att de egeninitierade aktiviteterna skulle vara underordnade och mest fungera som ”skyltfönster” för att göra *Inkluderingen* synlig gentemot både boende och andra föreningar i staden. En av de anställda berättar hur hon sällan finner tid för den uppsökande verksamheten, fast hon skulle önska det, inte minst med anledning av allt det administrativa som kommer i och med att en organisation har fler än tio anställda. Den uppsökande verksamheten har ändå fungerat till viss del, trots de anställdas svårigheter att hitta tiden för samverkansuppdraget. En timanställd ungdom fick exempelvis det konkreta uppdraget att ringa runt till de cirka 50 medlemsföreningarna före jul 2022, för att påminna om vad *Inkluderingen* kan göra för dem.

Ett nyinstitutionellt perspektiv på organisationer

För att förstå diskrepansen mellan det en organisation säger att den ska göra och det den gör i verkligheten kan vi ta utgångspunkt i nyinstitutionell teori som den beskrivs av Eriksson Zetterquist (2009). Begreppet institution beskriver de, inspirerade av Berger & Luckmanns definition, som en samling upprepade mönster. På så sätt skiljer sig institution från organisation, genom att institution förändras genom en process, av de människor som skapar och återskapar mönstren. Mönstren kan ändras, men de blir efterhand allt mer fasta (Eriksson Zetterquist 2009, Berger & Luckmann 1966). *Inkluderingens* relativt nybildade verksamhet kring DELMOS-projektet kan betraktas som formerandet av en institution, i vilken specifika roller intas och verksamheter skapas utifrån de olika rollernas handlingar och funktioner, liksom de konkreta aktiviteter som genomförs.

Nyinstitutionell teori utgår från en skeptisk hållning till tanken om att organisationer är rationella måluppfyllande aktörer (Eriksson Zetterquist

2009). Istället betonas kollektiv handling och det faktum att en organisations informella struktur ofta avviker från den formellt uppsatta strukturen. De personer som rekryterats och som byggt upp sina roller inom organisationen är de som skapar institutionen, i vilken förändring är en given del i den process som gör en organisation fungerande och unik (Eriksson Zetterquist 2009). En organisations formella målsättning kommer ofta i konflikt med rollerna i en organisation, samtidigt som både formella målsättningar och de olika rollerna tas för givna. Detta är ett sätt att förstå, men utan att bedöma som ett misslyckande, skillnaden mellan *Inkluderingens* övergripande formulerade målsättning och det som görs i praktiken.

Den formella målsättningen som betonar samverkan, bidrar först och främst med legitimitet för projektet. Organisationer som avser att arbeta för integration i en svensk kontext behöver i nuläget anpassa sig till de krav som ställs från bidragsgivarna (Eriksson Zetterquist 2009). Det handlar om en kunskap om och anpassning till hur liknande projekt som varit framgångsrika och som fått medel, formulerat sig kring hur integration ska åstadkommas. Men den formellt utformade målsättningen relaterar inte självklart till de aktiviteter som görs i det dagliga arbetet. Den "lösa kopplingen" mellan organisationens formella struktur och den informella organiseringen behöver dock inte utgöra ett problem, utan kan till och med vara nödvändig för organisationens överlevnad. Att rekrytera och behålla "eldsjälar" i en organisation kräver att strukturen kan förändras och anpassas i relation till det de anställda kan och vill bidra med inom organisationen (Eriksson Zetterquist 2009).

Det teoretiska perspektivet stipulerar även att en institutionell ordning endast kan förstås i termer av den *kunskap* som de aktiva personerna i en organisation har om den verksamhet de ägnar sig åt (Eriksson Zetterquist 2009, Berger & Luckmann 1966). *Inkluderingens* fast anställda antas, med utgångspunkt i det synsättet, göra det de *tror* att de kan och bör göra i relation till de möjligheter och begränsningar som den komplexa spelplan de verkar på innebär, och som utgörs av stadens segregerade struktur. Det övergripande målet som de anställda har att förhålla sig till är att de ska medverka till integrationen i och motverka segregationen i Tvåstad, något de gör på det sätt de finner mest fruktbart utifrån de kunskaper och erfarenheter de har.

Analyskapitel 2: Aktiviteter i segregerad stad

I detta kapitel analyseras några av de *aktiviteter* som föreningen planerat, bedrivit och varav vissa fortfarande regelbundet bedrivs. Den verksamhet som *Inkluderingens* anställda ägnar sin mesta tid åt är egeninitierade aktiviteter i de egna lokalerna. En vanlig vecka genomförs cirka 20–30 aktiviteter, varav vissa sker i samverkan med andra föreningar, medan övriga ges i egen regi. Många av aktiviteterna riktas till barn, som ses som en prioriterad målgrupp, men även aktiviteter riktade mot vuxna och äldre genomförs regelbundet.

Föreningsaktiviteter i en individualiserad värld

Situationen när det gäller att locka besökare till de aktiviteter som anordnas har förändrats påtagligt under den tid som projektet pågått. I de första intervjuerna som genomfördes våren 2021 beskrev flera av de då anställda att det är svårt att locka deltagare till aktiviteterna:

Hur får vi hit folk? Det är mitt stora frågetecken. Det kommer inte folk, vi arrangerar, vi scannar av, vi försöker, men de kommer inte. Behövs vi överhuvudtaget? Vi har mycket personal och få besökare.

Hur når vi fler, hur får vi deltagare? Gör vi det medborgarna vill göra? Det är svårt att veta vad de vuxna vill göra, det vet vi inte och hur får vi reda på det? Vad krävs för att man ska gå hemifrån till en aktivitet? Ibland kommer ingen. Hur når man de som inte har ett specialintresse, de som är 13 plus, de vill helst sitta och spela datorspel. Vi provade en aktivitet med boxning förra veckan, det kom tre deltagare. Vi testade musikcirkel, ingen kom...

Svårigheten att få människor att delta i föreningsaktivitet har belysts av statsvetaren Robert Putnam (2001). I dagens samhälle har aktivitet i föreningsdriven verksamhet fått en allt mindre betydelse för människor. Detta är en trend som pågått sedan 1950-talet, när föreningslivet var som mest blomstrande, och fram till idag när individcentrerade aktiviteter, som exempelvis datorspel, engagerar istället. *Inkluderingens* anställda är medvetna om denna trend och att de på så sätt jobbar i motvind i relation till en samhällsutveckling som betraktas som problematisk. Putnam ser denna

utveckling som ett hot mot demokratiska processer i samhället genom att relationerna mellan individerna i samhället minskar när föreningsdeltagandet minskar. Det är genom att umgås med andra som människor lär sig interagera och även att driva gemensamma frågor och intressen, vilket är en central del i en fungerande demokrati (Putnam 2001).

Social sammanhållning är en förutsättning för att ett samhälle ska fungera. Men i ett samhälle där de socioekonomiska skillnaderna mellan grupper ökar, och där bostadssegregationen samtidigt tycks cementerad, riskerar de sociala banden att bli allt svagare. Sociologen Zygmunt Bauman (1994) har i flera studier betonat hur avståndet mellan olika grupper av människor i det moderna samhället inverkar negativt på människors moral. Bauman varnar för risken med ett samhälle som mer präglas av socialt avstånd än social närhet: när avståndet mellan människor ökar, minskar möjligheterna till att vi människor känner ett moraliskt ansvar för varandra. Detta skapar en motvilja mot Den Andre, och leder i förlängningen till främlingsfientlighet (Bauman 1994, Tigervall 2020).

Det generella samtida motståndet mot att delta i föreningsdrivna aktiviteter kan, med utgångspunkt i Putnams (2001) beskrivning av den historiska utvecklingen, påstås vara en grundläggande förutsättning för *Inkluderingens* ambition att bedriva föreningsverksamhet i de utsatta bostadsområdena. Förutom den viktiga demokratiaspekten är målsättningen med att bedriva denna typ av verksamhet att göra livet mer innehållsrikt för de boende i utsatta områden, människor som av ekonomiska skäl sällan kan ta del av aktiviteter som kostar pengar. *Inkluderingens* två viktiga målsättningar, att motverka segregation och att främja integration, ska således åstadkommas i en individcentrerad och polariserad samtid där föreningsverksamhet inte betraktas som en självklar del i vardagens aktiviteter och där banden mellan människor från olika grupper blir allt svagare.

Svårigheten att få deltagare i aktiviteterna framstod inte som ett stort problem i december 2022, när de andra intervjuerna med de anställda genomfördes. Vid den tiden hade många aktiviteter kommit igång och dessa samlade nu besökare från de utsatta områdena, medan andra aktiviteter som prövats men fått låga deltagarantal, helt enkelt avslutats. En anställd berättar att de aktiviteter som nu fungerar och får besökare är sådana som målgrupperna till största delen själva varit med och format. Ett exempel är

”tjejklubben” som flera dagar i veckan samlar flickor i tioårsåldern i aktivitetshuset.

Tjejklubben ja, där får de vara med och önska aktiviteter. Förra året gjorde jag liksom i slutet så fick de önska, och rösta och så. Första gången i år som vi hade tjejklubb skrev jag en massa lappar om sådant vi gjort innan och sådant som jag tyckte skulle vara roligt, man får liksom lägga in lite ny input för deras värld är ju ganska liten. Alltså så ”vad vill ni göra?” och då är det alltid baka eller måla naglarna. Men det finns ju också annat som jag tycker, alltså lite mer hälsosamma grejer också, inte bara socker hela tiden. Typ att göra smoothies istället för bara onyttigt.

Deltagarnas önskningar om aktiviteter får avgöra vilka aktiviteter som genomförs, ”för annars kommer de ändå inte”, säger hon, vilket är en erfarenhet som hon fått under tiden på *Inkluderingen*. Det är inte bara utanförskapsområdena i städerna som beskrivs som problemområden att växa upp i för ungdomar, utan även landsbygden. I en studie av civilsamhällets ambitioner att aktivera ungdomar i en ort på landsbygden i Sverige, beskriver Christel Avendal (2021) hur man från myndigheter och civilsamhälle försöker aktivera ungdomarna, med utgångspunkt i föreställningen om att dessa har ”för lite att göra”. Försöken misslyckades dock ofta då de unga valde andra och självinitierade aktiviteter istället för de aktiviteter som de vuxna trodde att de unga ville delta i. En tolkning är att vuxenvärldens ”skrivbordsprodukter” inte fungerar, då de ligger för långt ifrån de ungas egna önskningar om vad de vill göra. (Avendal 2021).

Aktivitetserna blir lätt könsstereotypa när barnen själva får vara med och bestämma, det visade sig i Avendals studie, och det har också varit *Inkluderingens* erfarenhet. Flickor vill baka och måla naglar och pojkar vill spela dataspel och tävla på olika sätt. Genom att anpassa aktiviteterna efter barnens föreställningar om vad de kan och vill göra möjliggörs ett rimligt deltagande i aktiviteterna som anordnas. En anställd berättar att hon ändå försöker påverka aktiviteterna, om än lite, som genom att ibland erbjuda något liknande som bakning, när flickorna vill baka, men något som är lite nyttigare och mindre sockerspäckat.

Även andra aktiviteter som numera erbjuds och samlar besökare från de utsatta områdena har en påtagligt stereotyp karaktär. Aktiviteter riktade till äldre är exempelvis bingo och dans till dansband. Dessa aktiviteter samlar

regelbundet ett ansevärt antal deltagare. En aktivitet som en äldre kvinna önskade var att sy, och det är också en aktivitet som *Inkluderingen* planerade att anordna. När det gäller barnen separeras ofta pojkar och flickor i två grupper som inte har aktiviteter tillsammans, det har formerats en ”killklubb” respektive en ”tjejklubb”. Detta har skett utifrån barnens egna önskningar. Flickorna upplever pojkarna som ”stökiga” och att de inte får utrymme för sina intressen när det är pojkar med i lokalen.

Jag ställde frågan till två av de anställda om de ser ett problem med att de separerar grupper utifrån kön, och att de med valet av aktiviteter medverkar till att återskapa stereotypa ”konsumtionsmönster” kopplade till kön och ålder. De svarade att de ser mönstren, men att det är prioriterat att erbjuda ett utbud som människorna i området faktiskt vill ha, eftersom alternativet är att de inte kommer alls. Sättet att forma aktiviteterna utifrån målgruppens önskningar är ett tydligt exempel på konkret medborgarinflytande, något som tidigare forskning framhållit som viktigt för integrationssatsningar, men som man menar sällan fungerar i praktiken (Rambol 2020, Lahti Edmark 2004).

I det samtida samhället där föreningsaktivitet inte självklart prioriteras av individerna, är föreningarnas handlingsutrymme särskilt begränsat. Om man vill att det ska komma deltagare till aktiviteterna begränsas form och innehåll av deltagarnas föreställningar om vad som är intressant och roligt. Att under dessa förutsättningar, som aktivitetsplanerare, göra något oväntat, nyskapande och gränsöverskridande, kan i detta läge betraktas som mycket svårt.

Integrera genom att endast aktivera ”invandrarna”

I samband med de intervjuer som genomfördes i projektets inledande del ville jag få en bild av hur de anställda då resonerade kring vad integration och segregation egentligen handlar om. Kunskapen om definitionernas innebörd kan som jag argumenterat i förra analyskapitlet antas styra hur en organisations konkreta insatser och roller formeras (Eriksson Zetterquist 2009, Berger & Luckman 1966). Jag ställde alltså frågan till de anställda hur de tänkte kring vad *Inkluderingen* bör göra, utifrån den övergripande men svårfångade målsättningen att främja integration i Tvåstad?

Carina: Hur tänker du kring vad integration innebär? Handlar det om att olika grupper ska träffas för att skapa möten mellan människor, eller handlar det om att göra livet trevligare för de som bor på en viss plats?

Anställd: Bättre med vems ögon? Jag har träffat många och de HAR trevligt! Inkluderingen är viktigare tycker jag, hur gör man hjärtlungräddning, Det handlar om att få kunskap om samhällets funktioner. Är det en poäng att blanda grupper så det blir mer svenskspråkigt? Ja, det tänker jag, för folk förstår inte regler och hur man sopsorterar etcetera. Men det kanske krockar med vår förening och hur vi tänker här. Pojkarna kan inte simma, hur tänker man där? Ska vi fixa något? Ska inte skolan göra det? Ska vi gå in och fixa där? Inkludering är att se att man klarar kraven i samhället!

Flera av de anställda betonade i den initiala fasen vikten av att svenskspråkiga och icke-svenskspråkiga personer blandas för att de senare, genom dessa möten, ska få del av viktig information och nödvändig kunskap om hur man lever i Sverige. I en senare intervju diskuterar jag återigen med dem kring begreppet integration och det faktum att de aktiviteter som genomförs i stort sett enbart lockar ”invandrarna”.

Carina: Kan man då bedriva integrationsprojekt ifall det bara är invandrarna som ska delta i det här, gör det?

Anställd: Nä, det kan man inte, då kallas det ju inte det, det måste vi ju förstå, det kan inte jag tycka, det är ju därför vi kämpar idag, att hitta ett sätt, vi måste försöka göra det. De i [ett välbärgat område i staden] har sina egna föreningar, egna aktiviteter. Men jag har några förslag, det gäller att vara ihärdig, ha tålamod.

Carina: Men det är en segregerad stad, det ändras inte lätt, mönstret finns ju, visst?

Anställd: Det finns, men jag tror fortfarande, det gäller bara att hitta de rätta personerna, du måste hitta ledaren, det tar tid, det är inget man bara gör så där.

Carina: Ni har ju massor av aktiviteter som görs, och de som kommer är till största delen invandrare. Ska man kalla det integration?

Anställd: Nä, det kan man inte, det kanske du har rätt i. Det finns ingen möjlighet att få alla att komma, de i de rikare områdena köper det inte. Nu kommer vi till invandrare och svenskar, den bron är jättesvår att bygga.

Flera av de anställda betonar vikten av att mellanmännsliga möten över den segregering stadens gränser sker. Detta är dock, som de också är medvetna om, en idealbild av integration som sällan fungerar i praktiken i ett samhälle präglad av stora socioekonomiska klyftor. De flesta av de aktiviteter *Inkluderingen* anordnar samlar i stort sett enbart boende från utanförskapsområdena. "De vita svenskarna lyser med sin frånvaro" som en av de anställda uttryckte det.

"Medelklassen" möter "De Andra" i deras värld

Den tidigare forskningen betonar vikten av att skapa aktiviteter i utsatta områden som vänder sig till alla invånare (i en viss åldersgrupp) i staden, inte bara de boende i ett område, i syfte att undvika att området framställs som särskilt annorlunda (Ramböll 2020). Genom att inte bara rikta aktiviteterna till de boende som befinner sig i området, utan till alla i staden, ska det i teorin ske en "normalisering" av området. Att *Inkluderingen* har svårt att få som de uttrycker det "vita svenskar" att komma till aktiviteter som anordnas i utanförskapsområdena har som beskrivits en tydlig koppling till den geografiska och demografiska segregationen som i sig skapar parallella samhällen i staden.

Men det finns ytterligare en aspekt att reflektera över, vilken jag gör från min egen vardagliga tillvaro i medelklassens ofta så välordnade miljöer. Under mina observationstillfällen har jag noterat hur *Inkluderingens* anpassningar till såväl de ekonomiska villkoren de arbetar under, liksom till målgruppernas behov och önsknings, innebär möjligheter men också problem. Att *Inkluderingen* arbetar i relation till en stram budget i lokaler som delvis är gamla och lite slitna ger en bild av att det är ett fattigt område, vilket visuellt förstärker bilden av den socioekonomiskt delade staden. Detta är förstås en grundläggande förutsättning som *Inkluderingen* arbetar i relation till, som inte enkelt kan ändras utifrån nuvarande förutsättningar. När man som besökare vant sig vid lokalernas skick är det en hemtrevlig och välkomnande miljö. Men betraktat med en "medelklassblick" kan det ses som lite fattigt och torftigt.

Ytterligare en reflektion från observatörens intagna medelklassperspektiv är hur olika förhållanden till tid, relaterade till praktiska omständigheter, medverkar till att skapa skillnad mellan Vi och De Andra. I den miljö där

Inkluderingen bedriver aktiviteter är flexibilitet när det gäller tid ofta en nödvändig faktor för att aktiviteter ska kunna bedrivas överhuvudtaget. I ett studentarbete där en av *Inkluderingens* aktiviteter för vuxna kvinnor analyseras, observerar studenterna bland annat den miljö där aktiviteten utspelar sig (Breivik & Erzmonneit 2022).

Det är mycket liv i lokalen idag. Många har sina barn i lekrummen bredvid och barnen påkallar ofta sina mödrars uppmärksamhet. Ibland svarar deltagarna på barnens rop, ibland inte, och då fortsätter barnen att ropa: "Mamma! Mamma!". Under de första 20 minuterna kommer det in fler deltagare. Vid varje ankomst avbryter aktivitetsledaren och tilltalar de nya. Tiden går, aktiviteten avbryts. Ju mer liv i lokalen desto hafsigare upplever jag den. Hänger deltagarna med? Eller handlar det om att jag inte är van vid den här typen av undervisning? /Fältanteckning, student 1.

Både *Inkluderingens* aktivitetsledare och deltagarna i aktiviteten förklarar att möjligheten att ta med barn och att komma och gå när man kan, är en förutsättning för att deltagarna ska kunna komma överhuvudtaget. De boendes behov får styra verksamhetens tidsliga ram och andra villkor, som exempelvis att det är tillåtet att ta med små barn även om dessa naturligtvis stör den planerade verksamheten. I studentuppsatsen intervjuas även deltagarna som beskriver situationen utifrån sin vardagsverklighet.

Jag tror två timmar är bra kanske. Jag kommer ofta att bli sen, en halvtimme, då är den snart slut. Jag försöker att komma tidigare men jag har barn som går i skola, de måste äta mat. /Aktivitetsdeltagare 3

Det är jätteroligt att komma här. Och de hjälper mig hämta mina barn. Det finns andra platser, vi kan inte, man måste komma själv. Men vad ska jag göra med mina barn? Ja, den är jättebra den här aktivitet. /Aktivitetsdeltagare 3

När jag under ett flertal skollov besökt aktiviteter som anordnats av *Inkluderingen*, har jag noterat hur de barn som besökt aktiviteterna till stor del betett sig som "barn i huset", sådana som vet de specifika koderna för sammanhanget redan när de kommer. En sådan kunskap är att tid är något relativt, man kan komma till aktiviteter sent och aktiviteterna börjar inte alltid heller på utannonserad tid. Jag har observerat att en aktivitet som annonserats till klockan 13.00 sällan börjar då, eftersom deltagarna ramlar in långt senare,

utan att det ses som konstigt eller fel av ledarna. Ibland är även ledarna sena med att starta upp aktiviteterna, men detta ser också ut att vara helt i sin ordning, även av deltagare som kommer i tid.

En vardag på sportlovet 2021 tog jag med mig min då 17-årige son, som tillsammans med mig då bodde i ett välbeställt bostadsområde i en annan kommun, till en av de utannonserade aktiviteterna, en FIFA-turnering som skulle äga rum i Tvåstads sporthall. Aktiviteten hade annonserats på Facebook och på olika anslag med tid och plats angivna till klockan 13.00. När vi kom dit möttes vi av ett myller av barn, varav många var engagerade i en dagslång innebandyturnering i lokalens centrum. En mängd väntande spelare samt en del publik satt på läktaren och hejade på spelarna på planen. Det fanns inga tecken på var FIFA-spelandet skulle ske. Efter lite letande efter ansvariga ledare och flera timmars väntan blev det FIFA-spel, men då hade mitt ”medelklassbarn” blivit allt för irriterad över oordningen och ville åka hem istället. Vid detta specifika tillfälle hade något i samordningen gått snett och den långa väntetiden denna gång får ses som ett olycksfall i arbetet i projektets inledande fas, innan de anställda var riktigt samspelade, inte något generellt giltigt för *Inkluderingens* verksamhet.

Något som var särskilt intressant för mig som observatör vid detta tillfälle, var att se hur de andra barnen som också ville spela FIFA, inte visade någon som helst irritation över att aktivitetens tid och plats var otydlig. De barnen, som troligtvis bodde i området och verkade känna aktivitetsledaren, väntade lugnt och snällt de tre timmar som spelet var försenat, vilket förstärkte bilden av olikheten i förväntningar mellan barn från olika världar – den ”medelklassvärld” min son kommer från, där ordning och reda förväntas, och ”utanförskapsvärlden” där barnen är vana vid att de får ta det de får.

Min reflektion över denna händelse på sportlovet är att så länge man vänder sig till de barn som känner till koderna, kan en aktivitet fungera på detta sätt, utan tydlighet vad gäller tid och plats. Men om man som i detta fall bjuder in barn från andra områden, och om situationen för dessa andra barn (om de faktiskt skulle komma) är irriterande, svår eller omöjlig att tyda, riskerar man istället att avståndet mellan de boende i området och de andra besökarna ökar istället för att minska. Kontentan av resonemanget är att även om det är nödvändigt att anpassa aktiviteter efter de boendes behov och från de ekonomiska begränsningarna som en förening som *Inkluderingen* verkar inom, skapas samtidigt ett problem: När man bjuder in barn från andra

områden lyckas man knappast med att "normalisera" områdena och att utmana föreställningarna om skillnader, vilket forskningen betonat bör vara ett mål (Molina 1997). Istället riskerar man att, tvärtemot syftet, förstärka föreställningarna hos den "rika medelklassen" om "invandrarnas" annorlunda och att därtill ge bränsle åt befintliga stereotyper om De Andra och deras platser som kaotiska och oordnade (Brune 1998).

För att sammanfatta resonemanget om vad det anpassade sättet att bedriva aktiviteter i utanförskapsområdena, där tid är något relativt och där barn får stora undervisningsverksamhet för vuxna, konstaterar jag att det som gör det möjligt och önskvärt för de boende i områdena att delta i aktiviteterna, *samtidigt* är något som ökar avståndet mellan olika grupper i staden. Det som integrerar de boende med varandra och föreningens ledare, medverkar således också till att stärka de segregerade mönstren, inte bryta dem.

Integration med systemets representanter

Inkluderingen anordnar ibland aktiviteter som främst riktas till boende i de utsatta områdena men som ändå syftar till att möjliggöra möten över socioekonomiska (och etniska) gränser, i detta fall mellan boende i områdena och representanter för majoritetssvenskarna i form av myndighetsrepresentanter och föreningsaktiva. Två av de anställda berättar om en aktivitet i projektets tidigare fas, där *Inkluderingen* i samarbete med några andra aktörer, bland andra hyresgästföreningen och kommunen, bjöd in de boende för att mötas, prata och grilla korv tillsammans.

Många boende kom, och försåg sig av de grillade korvarna, men de visade inget intresse för att kommunicera med föreningarnas representanter. De boende hade främst synpunkter på att det fanns för lite av de korvar som var halal och kycklingkorv, samtidigt som de ville ta flera korvar än en per person, och dessutom ville de ta korvarna med sig ut från området.

Representanterna från de andra föreningarna upplevde i sin tur att de boende var otacksamma och giriga och att de inte visade intresse av något möte med andra än varandra, det vill säga av personer inom sina egna grupp-sammanslutningar. Ett annat sådant försök var när *Inkluderingen* i början av projektiden för ungdomarna i området anordnade några filmkvällar i huset med storbildsskärm, chips och läsk. Ungdomarna kom visserligen, men

stannade inte till filmen, utan tog för sig av chips och läsk för att sedan direkt gå vidare, kanske hem till varandra för att kolla på film på TV istället.

De gick direkt tillbaka till det mer arabiskliknande. Vill de inkluderas eller inte? Vi arrangerar, vi försöker, de tar chipsen, de kommer och äter, sedan sticker de. Behövs vi överhuvudtaget.

Det beteende de anställda beskriver i de ovanstående två citaten påvisar att de besökare *Inkluderingen* ville locka till sina aktiviteter inte hade det behov de förutsattes ha, nämligen att få gemenskap med andra människor i området. Denna gemenskap hade de redan, med personer i den egna gruppen. Möten med andra personer var då varken önskvärt eller nödvändigt, även om det var trevligt att få ta del av gratis mat och snacks. En initial ambition för *Inkluderingen* var att medverka till möten mellan boende i de utsatta områdena och boende i andra områden, men med tiden har den ambitionen begränsats till ett fåtal aktiviteter där detta har fungerat i praktiken. Ett exempel är en tivolioliknande höstfest sommaren 2022 som drog människor från hela staden till ett av de utsatta områdena, vilket annars sällan besöks av andra än de boende. Tillställningen beskrevs av de anställda som välbesökt och lyckad.

Det mest lyckade med detta som jag tolkar det var att evenemanget lockade människor från andra områden att besöka det utsatta området, vilket är något som tidigare forskning bedömt som viktigt när det gäller att minska klyftorna i en segregerad stad. Men ett evenemang som samlar flera hundra personer på en och samma plats leder inte nödvändigtvis till att människorna från de olika områdena i någon större omfattning interagerar direkt med varandra. Det går att ha trevligt på ett tivoli utan att blanda sig med människor man inte redan känner och brukar umgås med. Social integration mellan grupper från olika områden kan därför knappast påstått skett ens vid detta tillfälle, men däremot möjligen en bild av det utsatta området som mindre främmande och avlägset.

Segregation som medel för integration

Även om alla i kommunen i en viss åldersgrupp bjuds in till *Inkluderingens* aktiviteter har erfarenheten visat att det i stort sett enbart är de boende i områdena som deltar i de flesta aktiviteterna, inte människor från andra

områden. En anställd berättar om en händelse som hon menade utgjorde ett undantag, när en person som inte bor i det utsatta området besökte en lovaktivitet där med sitt barn.

En gammal klasskompis som är högutbildad kom på besök till en aktivitet. Hon hade känt igen mitt namn i en annons, och DÅ vågade hon gå till vår lokal, annars inte. Att man kommer från ”vita” områden, de brukar inte komma, men det händer. Det finns en misstänksamhet mot att något ligger i ett utanförskapsområde. De vet inte vilka vi är, att detta är ett okej ställe, de känner inte oss.

I tidigare forskning framhålls att ett av syftena med integrationsprojekt av detta slag, är att erbjuda resurssvaga människor aktiviteter som kan förhöja upplevelsen av att bo i de socioekonomiskt utsatta och mindre attraktiva områdena i en segregerad stad (Delmos 2021). *Inkluderingen* erbjuder en mängd aktiviteter, som besöks av många och vilka till stor del formats i samverkan med de boendes önsknings. Utifrån detta perspektiv kan projektet betraktas som att det uppfyllt just det målet.

Men samtidigt som *Inkluderingen* med valet av aktiviteter lever upp till idealet om medborgarinflytande, och även om dessa aktiviteter kan ha hög kvalitet och kan ge en kostnadsfri guldkant till de boende, återskapas de segregrande mönstren när de aktiviteter som genomförs i stort sett enbart besöks av boende i de områden där verksamheten är förlagd. De boende får förvisso ett socialt sammanhang där de träffar andra människor i samma ålder, men möten med andra ”svenskar” än *Inkluderingens* aktivitetsledare sker däremot bara i undantagsfall. Även om *Inkluderingens* anställda menar att möten mellan människor över stadsdelsgränserna är önskvärda och viktiga för att integration ska möjliggöras, är det inte det som händer när de genomför sina aktiviteter i de utsatta områdena. Det står som jag beskrivit i det ovanstående inte i någon förenings makt att åstadkomma dessa möten om befolkningen i stadens mer gynnade områden väljer bort att delta i föreningsaktiviteter förlagda till de utsatta områdena.

På frågan om huruvida *Inkluderingens* verksamhet med detta sagt kan uppfylla de överordnade målen för verksamheten, att *motverka segregation och främja integration*, blir svaret således att det kan de inte. De strukturella hindren i form av de socioekonomiska och demografiska skillnaderna i en segregerad stad kan föreningen med sina begränsade medel inte överbrygga.

Den verksamhet *Inkluderingen* bedriver förstärker snarare segregationen genom att avståndet mellan boende i olika områden inte minskar, utan ökar, på grund av att aktiviteterna utformas för en specifik grupp med specifika behov. Jag påstår dock inte att detta innebär ett misslyckande för den verksamhet *Inkluderingen* bedriver. Det jag uppfattar som det problematiska i sammanhanget är hur begreppen *segregation* och *integration*, i exempelvis projektansökningar och handlingsplaner, används som uteslutande kategorier: antingen påstås en grupp (eller ett samhälle) vara segregerad *eller* integrerad; ”segregation ska motverkas och integration ska främjas”, så uttrycks det i sådana sammanhang. Det jag kommit fram till är istället att segregation och integration sker samtidigt, och så kanske det måste vara i ett samhälle där de socioekonomiska klyftorna är stora – segregation som medel för integration alltså. En förutsättning för att alls bedriva föreningsverksamhet i ett segregerat område, med målet att integrera, tycks som jag visat i min analys nämligen vara att genomföra segregerade och anpassade aktiviteter för de människor man avser att integrera, en *segregerande integration*.

Analyskapitel 3: Professionella medmänniskor i livsvärldens domän

Organisationens anställda är de som utifrån sin kunskap och sitt agerande formerar och återskapar verksamheten enligt det nyinstitutionella perspektivet (Eriksson Zetterquist 2009). En anställd betonar i den intervju som gjordes i januari 2023 att *Inkluderingen*:

jobbar utifrån det som är behovet. För att kunna överleva och för att klara sig så måste man se behoven också, man måste se människan som verkligen behöver hjälpen.

Formerandet av rollen som hon intagit i organisationen handlar om att göra något för att *Inkluderingen* ska kunna fortsätta att finnas, och detta menar hon kan ske genom att hon ägnar sig åt det som hon upplever är ett behov hon kan fylla genom sin specifika kunskap. Rollen har förändrats under den tid projektet pågått, berättar hon.

Min största roll är att hjälpa allmänheten. I början var jag aktivitetsplanerare och ledare, skulle hålla i barngrupper, men nu har ju rollen utvecklats till något helt annat. Jag brinner för att jobba med psykisk ohälsa, så den biten har tagit över. Jag har utvecklat den, den är på mina axlar, för det är det jag kan till 100%, det är inte så konstigt, det faller sig naturligt.

Något som lyfts fram av de anställda när det gäller hur de uppfattar sin roll i organisationen är att de vill vara en brygga mellan olika delar i staden. Främst handlar det om att möta de boende i de utsatta områdena på sätt som fungerar i praktiken och som de menar behövs. I anslutning till de aktiviteter som de anställda är engagerade i, möter de dagligen människor som annars har begränsade kontakter med infödda etniska svenskar.

Sociologen Jürgen Habermas (1996) erbjuder med begreppen *systemet* och *livsvärlden* ett sätt att teoretiskt förstå strukturen i ett modernt samhälle. Centralt för Habermas är den mellanmänniskliga kommunikationens betydelse för ett fungerande samhälle, något han menar tyvärr är bristande i det moderna samhället. Människans *livsvärld*, den sfär där vi har relationer och där vi kommunicerar med exempelvis familj och vänner, ersätts allt mer av ekonomiska och administrativa *system*. (Habermas 1996). Genom språket, genom att kommunicera med varandra, har vi människor skapat *sociala system*, som exempelvis utbildningssystemet, rättsväsendet, Skatteverket, välfärdssystem som Försäkringskassan etcetera, i syfte att underlätta tillvaron. Men systemen har tagit allt större plats i samhället, vilket skapar avstånd mellan människor (Habermas 1996). Det är genom att kommunicera med varandra i livsvärlden vi kan uppnå samförstånd och i förlängningen kollektivt förändra samhället (Habermas 1996, Putnam 2000).

Den struktur som *Inkluderingen* verkar inom är en segregerad stadsmiljö där bland annat olika boendeformer, liksom andra faktorer som gör vissa stadsdelar mer attraktiva än andra, innebär att människor med lika socioekonomisk status samlas koncentrerat i vissa stadsdelar, medan andra samlas i andra (Ramböhl 2020). I en segregerad stad kan man påstå att livsvärlden är delad: människor möter och kommunicerar främst med andra i samma socioekonomiska och etniska grupperingar, samt genom systemen i samhället. *Social integration* kan, enligt detta teoretiska perspektiv, inte åstadkommas endast genom att människor lär sig agera gentemot systemen, det som kallas *systemintegration*, utan kräver mellanmänniskliga möten i livsvärlden. (Habermas 1996). Det som görs i *Inkluderingens* regi är just att

arrangera mänskliga möten i livsvärlden. Den verksamhet som föreningen bedriver i sin lokal kan därmed karaktäriseras som social integration, och inte som systemintegration. På så sätt gör de något kvalitativt annorlunda än det som förutsätts inom svensk integrationspolitik. Detta gör *Inkluderingen* till en unik verksamhet värd att uppmärksamma.

Mänskliga möten i livsvärlden

En central roll som *Inkluderingens* anställda formerat och institutionaliserat under projekttiden är att inte bara agera som aktivitetsledare, utan att även vara samtalspartners för deltagarna i aktiviteterna. I samband med verksamheten inom *Inkluderingen*, men också genom tidigare roller och genom andra möten med människor i olika sammanhang, har de anställda uppfattat behoven hos de boende av samtal med integrerade medborgare som helt avgörande för möjligheten till integration.

De barn som besöker *Inkluderingens* aktiviteter lever i en segregerad stad i en stadsdel och i familjer som till delar står utanför det svenska samhället. En nära kontakt med en ”svensk” vuxen är ingen självklarhet för dessa barn. En anställd betonar att det inte bara är aktiviteternas innehåll i sig som är det viktiga med verksamheten, utan möjligheten till en mer nära kontakt med barnen som deltar i aktiviteterna. Att måla naglar, vilket flickorna i ”tjejklubben” gärna vill göra, kan ses som en könsstereotypisk och ytlig aktivitet men hon framhåller att det också handlar om ett tillfälle till samtal och gränsöverskridande relationsbyggande.

Att måla naglar är också mysigt, för då blir det ju de där samtalen, för det är det jag vill i mina aktiviteter, att man sitter ner och gör något, då blir det att man pratar. Det är då jag bygger relationer och får förtroende. Då kan de komma till mig sedan om det är något som har hänt eller. Någon tjej som liksom ”hade du många kompisar när du gick i skolan?” och jag svarar ”jag hade en kompis men...” och så här. Jag har fått det förtroendet nu.

Det som beskrivs i citatet tolkar jag som att hon i den roll hon intar när hon pratar med flickorna, agerar i relation till Habermas (1996) påstående att det är genom samtal i livsvärlden vi människor kan förstå varandra. Även om systemintegration är det officiella målet med integrationsinsatser i det svenska sammanhanget, utgör den konkreta situationen där hon samtalar nära

och direkt med flickorna, och där båda parterna utbyter erfarenheter med varandra exempel på just social integration.

Men social integration är inte alltid något som sker friktionsfritt. Och kanske är det något som förklarar varför människor undviker relationer utanför de mer bekanta sammanhangen. En anställd berättar att det inte alltid varit lätt att etablera kontakt och skapa en fungerande relation med de boende i de utsatta områdena. I början av sin verksamhet blev hon inte accepterad av de grupper hon hade som uppdrag att leda i olika aktiviteter.

Jag har lärt mig otroligt mycket, och i början, vet du vad, de puttade ut mig, det var inte klokt så de puttade ut mig!

Hon beskriver ingående hur hon gör för att få de olika aktiviteterna att fungera, genom metoder som hon prövat sig fram till och utvecklat i sitt arbetsliv med människor från olika grupper: människor från olika åldersgrupper, grupper av olika och blandade kön, samt olika etniska grupper etcetera. Hon berättar att hon exempelvis alltid aktivt studerar hur hennes eget beteende influerar deltagarna.

Det börjar som lek, jag har varit tvungen att se, klä mig lika, försöka att inte vara ett ufo, jag får försöka ”bli dom”, för att förstå hur de resonerar och tänker, försöka förstå. Jag analyserar och iakttar, kollar deras beteende, hur de reagerar, jag ställer olika frågor, kollar vad man kan prata om och inte.

Med tiden har hon lyckats allt bättre på att komma nära de boende, säger hon, även de som från början gjort motstånd mot detta närmande. I flera av de aktiviteter hon leder är samtalet som metod och mål helt i fokus. Genom samtal om stort och smått får deltagarna i aktiviteterna möjligheter till de vardagliga samtal som de annars saknar i det svenska samhället, eftersom de sällan eller aldrig möter andra ”svenska” människor än de som finns inom de byråkratiska systemen som exempelvis kommunen och Försäkringskassan. En central poäng med dessa vardagliga samtal är enligt de anställda att dessa sammanhang ger de boende ett tillfälle att pröva att prata svenska överhuvudtaget, för människor som har en svag förankring i det svenska språket.

En aktivitet där just talandet är det centrala målet har genomförts regelbundet. Deltagarna i aktiviteten är kvinnor med knapp kunskap i svenska språket och med svag förankring i det svenska samhället. Tre till sex kvinnor

brukar delta, några kommer regelbundet och vid de flesta av tillfällena medan andra kommer mer sporadiskt. En förutsättning för att dessa kvinnor ska kunna delta i aktiviteten är att de får ta med sina barn som de har heltidsansvar för i hemmen. För en utomstående observatör kan aktiviteten ses som rörig och oordnad: flera deltagare kommer sent och några lämnar mitt i aktiviteten. Lekande barn springer runt och kräver uppmärksamhet, varför kvinnorna inte kan ge full uppmärksamhet hela tiden (Breivik & Erzmoneit 2022).

En av de anställda leder samtalen men alla i rummet får och uppmuntras prata på svenska om vardagliga ting och annat som de funderar över och vill prata om, oavsett hur mycket eller litet de kan uttrycka sig på svenska språket. När någon inte förstår något ord hjälps kvinnorna åt att översätta till varandra, oftast från arabiska till svenska eller tvärtom. Viktigt med denna och andra aktiviteter är att komma åt den isolering som drabbar många som lever i de utsatta stadsdelarna samt att deltagarna får testa på att faktiskt kommunicera på svenska. Kvinnorna som deltar i aktiviteten berättade i en studentuppsats att just pratandet är något som SFI sällan erbjuder (Breivik & Erzmoneit 2022). Språkundervisningen inom SFI består mer i att lära sig läsa och skriva, påstod kvinnorna.

Samtal om kulturskillnader som förenande

Ett annat syfte med samtalen är att deltagarna ska få en inblick i sådant i den svenska kulturen som de undrar över. En anställd berättar om ett samtal där en av kvinnorna ville få en förklaring till varför många svenska kvinnor har så korta kjolar.

Sådana diskussioner är viktiga, hur man klär sig i de olika kulturerna och vad det betyder för olika människor. Också hur vi relaterar till våra barn, vi har olika stilar vid barnuppfostran. Det finns även föreställningar om att svenska kvinnor har det så bra, att de har inget på sina axlar. Jag säger till dem att prata med svenska kvinnor, du blir förvånad, säger jag.

I dessa samtal om olika kulturella vanor är det inte enbart en enkelriktad kommunikation som sker. Det är inte bara deltagarna i aktiviteterna som förväntas lära sig om den svenska kulturen, utan det sker ett utbyte där aktivitetsledarna också får kunskap om deltagarnas kulturella vanor och

traditioner. På så sätt framstår dessa samtal som mer jämlika än när någon från myndighetshåll enkelriktat delger information.

En anställd berättade i en av intervjuerna om en konkret situation i samband med en aktivitet där hon samtalar med en grupp tonårspojkar för att prata om den svenska kulturen. Det hon försöker vid det tillfälle hon lyfter fram i intervjun är att killarna ska lära sig mer om typiska svenska traditioner, i detta fall om Luciafirande.

För att bygga upp en trygghet, hur gör jag då? Ja, jag kommer dit, och så kände jag, jag kommer ingen vart. Och vad jag än sa, hur jag än gjorde så var jag enligt killarna dum i huvudet. Vi snackade om, en enkel grej bara, en simpel grej, hur är det att fira Lucia? Det finns inget i världen som skulle få dem att sjunga, att få en arab att sjunga "Staffan var en stalledräng"? Äh, jag var ju dum i huvudet, jag tänkte: vänta nu, vad sitter araber och gör, om de inte sitter och spelar gitarr? Och så tänkte jag hur fan ska jag få dem till detta nu? Så jag sa hur fan gick den där låten till? [Hon frågar en kille] "Du som gick i svensk skola, kom du ihåg den här?" (hon sjunger:) "Staffan var en stalledräng..." ja sen då? Fan jag kom inte ihåg, hjälp mig nu! Och så började den ene (sjunger) "...ja tack om nu så gärna", ja du vet, ... Och så skrattade de...och rätt som det var, de ska baka pepparkakor detta året, det skulle de absolut inte göra förra året. Så du vet, det gäller hela tiden, men du måste ha tålmod, tålmod, tålmod, och få komma in i deras värld och förstå så måste du vara djävligt påläst.

Carina: Och vad är vägen in i deras värld tänker du? Det lät ju lite som att du lurade dem.

Anställd: Jag lurar dem, det var jag tvungen till, för hur skulle jag annars få dem att göra detta? Jag skrattade, det är därför jag menar, det jag sa innan, man måste leka med dem för att de ska förstå, att henne kan man tro på, hon är likadan. Med lek får man fram mycket.

Målet med att "lura" pojkarna att så aktivt närma sig en tradition som för dem är kopplad till det svenska och därmed kristna julfirandet kan om man inte känner till sammanhanget uppfattas som ett sätt att tvinga på invandrare den officiella svenska religionen, att assimilera dem. Men det som då inte går fram är att detta är en lek som båda parter är med på och deltar i på lika villkor. Pojkarna vet vad den anställda håller på med och deltar i leken

medvetna om att det är just det som pågår. Hon ses inte här en representant för majoritetssamhället som försöker assimilera invandrare med illa dolda knep. I det här sammanhanget tolkar jag således det som sker som ett konkret och nära sätt för medmänniskor att lära känna varandra genom utbyte av kunskap om kulturella erfarenheter. Den anställda berättar om traditionerna i Sverige för pojkarna i det här fallet, liksom för andra som hon samtalar med, och de i sin tur lockas genom detta att berätta om sina vanor och traditioner från sina och/eller sina föräldrars hemländer.

Detta tolkar jag som ett sätt att lära känna varandra på det vardagliga sätt som människor som lever i samma miljöer gör, utan att definiera det som integration eller assimilation. Vanligt mänskligt samtalande alltså. Den anställda motiverar denna typ av samtal om svensk kultur med vikten av att bli en del av samhället, att inte helt leva i en parallellvärld. Hon anser att de ska ”göra det om inte annat så för sina kommande barns skull.” Genom att prata med varandra om olika sätt att leva i olika kulturer, möjliggörs det slags samförstånd som Habermas (1996) menar endast kan skapas genom kommunikation, genom mellanmänniskliga möten i livsvärlden.

Rollen som professionell medmänniska

För någon som inte känner till förhållandena i segregerade städer kan det verka orimligt att vardagliga möten mellan ”invandrare” och ”vanliga svenskar” är så unika, men för personalen i *Inkluderingen* är det som visat sig en erfarenhet, som till stor del påverkat utformandet av verksamheten och den intagna och prioriterade rollen som samtalspartner. Den roll som de anställda beskriver att de intar i verksamheten liknar den hjälparroll som förekommer i ideella sammanhang som exempelvis inom brottsofferjourerna (Jägervi 2016). Personer i den rollen beskriver hur de inger förtroende och får människor att prata, genom sin ”vanlighet”, vilket de menar handlar om ”en förmåga att möta brottsutsatta med ett språkbruk de känner sig bekväma och hemma med” (Jägervi 2016). Genom ”vanligheten” och det vardagliga språkbruket, kontrasterar de ideellt arbetande hjälparna sin roll gentemot samhällets professionella hjälparroller.

Den hjälparroll som Jägervi (2016) beskriver innefattar att vara ansvarskännande och att vara en stabil och pålitlig ”vanlig medmänniska” i svåra situationer. En central uppgift i rollen är att inte vara någon som löser

den hjälpsökande personens problem, utan en ”engagerad stödjure” för personen att själv lösa problemet ifråga. Även när hjälparrollen sker på ideell basis, framhålls vikten av ett professionellt förhållningssätt, vilket bland annat innefattar kunskaper om gränssättning och förhållandet mellan närhet och distans i relation till de hjälpsökande (Jägervi 2016).

När *Inkluderingens* personal beskriver sin roll i verksamheten är det ungefär samma syn på den egna kompetensens specificitet, det sociala engagemanget och vikten av att vara ”vanlig”, som lyfts fram. *Inkluderingen* är dock inte en frivilligorganisation. De anställda har lön för sitt arbete och är därmed i princip mer att betrakta som professionella hjälpare än ”vanliga medmänniskor”. Samtidigt kontrasterar de sig också, som jag visat i det ovanstående, till de professionella rollerna inom exempelvis kommunen, genom att kunna vara ett mindre byråkratiskt styrt alternativ som kan hjälpa människor som hamnar mellan stolar och som inte klarar av att själva navigera i de svenska systemen. I de fallen kan *Inkluderingens* personal ha just funktionen av en engagerad stödjure och vanlig medmänniska. Den gränsöverskridande roll som de anställda i *Inkluderingen* intar, betecknar jag som *professionell medmänniska*.

En fallstudie av problemfylld samverkan mellan olika världar

Jag vill avsluta detta sista analyskapitel med en beskrivning av ett samverkansprojekt som genomfördes under 2022. *Inkluderingen* var inte huvudarrangör till detta projekt utan har i princip en ganska liten roll i helheten, men en roll som ändå visat sig vara avgörande för huruvida projektet skulle fungera, eller inte. I det här specifika fallet tydliggörs vikten av rollen som professionell medmänniska i relation till människor med svag förankring i svenska språket och kulturen. Tanken med projektet, som planerats och beställts av några andra aktörer i kommunen och regionen, är att en professionell konstnär som anlitas för att göra en väggmålning i ett av de utsatta områdena, skulle göra detta i samverkan med boende i området och att dessa på så sätt skulle komma att vara medskapande i projektet och i förlängningen i den yttre miljön i sitt bostadsområde. *Inkluderingens* roll i projektet var att upplåta sin lokal på området och att samla en grupp boende till ett antal workshops, där motivet för målningen skulle planeras och

efterhand gemensamt skapas i en process där de boende och konstnären skulle samtala om temat trygghet.

Detta skulle teoretiskt sett kunna bli ett gott exempel på en gränsöverskridande samverkan mellan företag, offentlig förvaltning, civilsamhället och de boende i ett av stadens utanförskapsområden, som ett slags integrationsprojekt med fokus på medborgarinflytande. De boende hade här en potentiell möjlighet att konkret engagera sig i skapandet av en synlig del i deras egen boendemiljö genom att aktivt delta i ett antal workshops som genomförts och planeras och som i slutändan skulle resultera i en väggmålning. Det var med stor tvekan och tydligt missnöje med situationen som en av de anställda i *Inkluderingen* berättade om processen med projektet som den hade utspelat sig fram till december 2022. Det mesta hade fungerat bra när det gällde samverkan med de olika samhällsaktörerna, men inte när det gällde det direkta samspelet med de boende i området.

Det är samverkan med konstnären som har varit svårare. Det är vi som har stått för att samla de här kvinnorna, och det är vår lokal. Kvinnorna har ju inte träffat andra än konstnären i projektet ... du vet, du har ju träffat kvinnorna därute, du vet att de har väldigt svårt med svenskan, de är ju inte starka i svenska. Och det berättade vi och sedan kom konstnären, och på första träffen så hade hon en 45 minuter lång powerpointpresentation om projektet. Fem till sju kvinnor och tre till fyra tjejer av de boende var där. Och de satt där och lyssnade och nickade och såg tacksamma ut, även om de nog inte förstod så mycket av presentationen. Sedan kom kvinnorna till oss och sa att ”det här vill vi inte göra!”. Konstnären pratade på men det blev inte bra överhuvudtaget, och så har jag försökt säga det till henne ... att vi är på helt olika nivå, eller på helt olika ställen, eller jag vet inte vad jag ska säga....

Två av *Inkluderingens* anställda som båda har stark förankring i området där projektet skulle genomföras, varav den ena bor i området och talar arabiska, försökte övertala kvinnorna att komma på alla de planerade workshoparna. Vissa av kvinnorna i områdena kom emellertid aldrig tillbaka. Den anställda berättar vidare:

Det är konstnären som skulle hålla i detta, enligt planen, men vi anställda på Inkluderingen har varit där för att någon alls ska komma, och det ska bli något och det förstår man ju, det är inte konstigt att man vill ha någon man känner, någon trygg, men vi trodde kanske det skulle kunna lämnas över och fortsätta,

eller så, men det har ju inte gått. Konstnären tyckte att vi skulle hitta andra deltagare, sådana som pratar svenska. Jamen vi har ju de här människorna, det är ju dessa vi ska jobba med! Därute är man väldigt privat, kvinnorna har inte velat dela med sig av sitt innersta liksom, de tyckte att konstnären rotade, ”varför frågar hon mig de här sakerna?” Vi skulle lagt upp det på ett helt annat sätt, men det var ju konstnärens workshop, så nä, det hade vi inte kunnat välja. Det är ju hennes metod och hennes workshopar som vi fått göra nu. Men det funkade inte på de här kvinnorna. De här deltagarna som vi har, de funkade ju inte enligt konstnärens plan.

Kvinnorna i det utsatta området berättade för *Inkluderingens* anställda att de inte vill delta i projektet, att de inte har tid och de undrade vad de skulle få ut av det hela. De såg inget mervärde för dem själva. *Inkluderingens* egna aktiviteter ville de däremot gärna komma till, för där får de träffas, träna på att uttrycka sig på svenska, och ibland får de lite mat eller fika. Men de vill inte berätta för en främling från en helt annan värld om sina innersta tankar och framtidsdrömmar. En annan av de anställda fortsätter:

Kvinnorna vill inte vara där om inte jag som jobbar på Inkluderingen är där, det handlar om förtroende. Kvinnorna VILL INTE prata om sina känslor. Det är en viss kultur, att gå in i privatlivet, de tolkar saker jättefel, du kan inte kliva in där. Det är svårt mellan en svensk och en invandrare. ”Vad då? Varför ska vi prata om detta”, undrar de? ”Det är ju inte viktigt”, säger de. De ville inte snacka med konstnären. Kvinnorna ser det som farligt att berätta, men det funkar med mig. Det handlar om hur du tar dem, jag vägrar se dem som speciella, jag pratar med alla... På workshopen var jag bara där, jag gjorde inget särskilt, men kvinnorna vänder sig till mig hela tiden ändå. De säger att jag ger trygghet och förtroende...Om inte jag kommer är det låst läge, kvinnorna vill inte om inte jag är där. Vi har glömt hur det är att vara människa, att vara medmänniska, det handlar om hur du ska mötas... Hade jag setts som representant för myndigheterna hade jag inte varit välkommen, jag tror de ser mig mer som människa.

När denna intervju gjordes, januari 2023, var det oklart huruvida projektet skulle komma att genomföras hela vägen till färdig väggmålning eller inte, då läget tycktes låst. Svårigheter med kommunikationen och bristande förståelse för varandras utgångspunkter skapade på olika sätt frustration hos

alla parter i rummet. När *Inkluderingens* anställda, med sorg i rösten, berättar om situationen med de i deras ögon ganska misslyckade workshoptillfällena, framträder en för mig tydlig bild av två personer som har stort kunnande om de boendes förutsättningar och önskningar och som gjorde vad de kunde för att tolka och medla mellan konstnären och kvinnorna, vilka däremot inte alls förstod varandra.

Poängen med att beskriva situationen som den var i mitten av denna samverkansinsats är inte att belysa ett misslyckande, utan att just det här fallet tydligt illustrerar centrala aspekter av det som undersökts och konstaterats genom de tre analyskapitlen:

- Det är svårt att ”uppifrån” utforma samverkansbaserade integrationsprojekt och att implementera dem i en segregerad samhällsstruktur där mellanmännsliga möten i stort sett enbart äger rum inom de segregerade grupperna, inte mellan dem.
- Utifrån upparbetad kunskap om och lyhördhet inför de boendes specifika behov och önskningar, har *Inkluderingen* utvecklat en verksamhet där de trots massiva strukturella begränsningar, lyckats med att locka många människor i Tvåstads utanförskapsområden till de aktiviteter de anordnar – det jag benämner som *segregerande integration*.
- Inom ramen för *Inkluderingens* konkreta verksamhet, med de aktiviteter de anställda genomför, har de utformat och intagit en roll som *professionell medmänniska*, en roll som innebär aktivt medverkande till och deltagande i mellanmännsliga möten i livsvärlden, det vill säga social integration.

Sammanfattning och avslutande diskussion

Jag har analyserat *Inkluderingens* verksamhet genom att skilja ut tre övergripande nivåer som också utgör kapitelrubrikerna: *Organisationen som institution, aktiviteter i segregerad stad, samt rollen som professionell medmänniska*. Något som genomgående belysts i analysen är de strukturella förutsättningarna och den segregerade spelplan *Inkluderingen* befinner sig på och har som uppdrag att agera på.

Organisationen som institution

Nyinstitutionell teori framhåller hur en organisations verksamhet skapas i en process, i relation till de roller som organisationens anställda utvecklar och intar, och som formeras utifrån önskningar, erfarenheter och kunskaper hos de som verkar inom organisationen. *Inkluderingen* har inte i första hand proaktivt verkat för att utöka och utveckla samverkansrelationerna med andra föreningar, även om detta enligt avsiktsförklaringen som formulerades i samband med ansökan om statliga medel, varit det huvudsakliga syftet med organisationens verksamhet. *Inkluderingen* har istället främst bedrivit egeninitierade aktiviteter direkt riktade till och i nära samspel med boende i de utsatta områdena. För att få tillgång till statliga medel för integrationsprojekt måste antagligen organisationer förhålla sig till den retorik och de ideal som för tiden ifråga påbjuds just bidragsansökningar. *Inkluderingens* huvudsakliga och konkreta verksamhet bygger däremot istället på de anställdas erfarenhetsbaserade kunskap om verklighetens villkor, möjligheter och begränsningar, samt de boendes behov. De verksamheter som bedrivs i *Inkluderingens* regi genererar möten i livsvärlden och därmed social integration, inte enbart systemintegration.

Aktiviteter i segregerad stad

I dagens individualiserade samhälle där människor generellt sett allt mindre engagerar sig i föreningsverksamhet, är det svårt att få individer att delta i kollektiva aktiviteter. Detta ses som ett problem i relation till betydelsen av social sammanhållning för det demokratiska samhällets utveckling. *Inkluderingen* har genom erfarenheten av lyckade och mindre lyckade försök, under den tre år långa processen med projektet, erhållit ökad kunskap om hur de kan få människor i de utsatta områdena att delta i de aktiviteter de anordnar. Detta har möjliggjorts i första hand genom att de boende själva till stor del fått vara med och utforma aktiviteterna, vilket innebär hög grad av medborgarinflytande. Aktiviteterna medverkar till de boendes integration men kan också betraktas som segregande: aktiviteterna lockar sällan andra än de boende i områdena, vilket innebär att möten mellan boenden i olika områden sällan sker i den vardagliga verksamheten som bedrivs. Vid ett samtal med en av de anställda i slutet av projekttiden berättar hon att det under den sista tiden skett en förändring när det gäller aktiviteterna under exempelvis skolloven.

Vi når numera med våra lovaktiviteter och familjedagar, till exempel halloween och julmarknad, en betydligt bredare målgrupp än vi gjorde i början av projektet. Att vi endast når boende i närområdet under vardagarna är inte konstigt eftersom man annars ska ta sig till vår lokal själv efter skolan. Våra utflykter som är på helger etcetera når nu även till barn från kranskommuner och byar utanför staden.

Som den anställda påpekar i citatet är det på grund av de geografiska avstånden rent praktiskt svårt för barn och ungdomar som bor i olika områden att träffas i de vardagliga aktiviteterna. Detta faktum belyser svårigheten med att förändra människors umgängesmönster i en stad där ekonomiska skillnader mellan grupper är stora och där olika boendeformerna finns på olika platser i staden.

Även om *Inkluderingen* och andra liknande organisationer skulle lyckas bättre med att locka boenden från ”rika” områden finns en risk att bilden av de socioekonomiska skillnaderna ytterligare skulle förstärkas genom de anpassningar som görs i relation till den primära målgruppens behov och önskningar. Samtidigt som boende i utsatta områden fortsatt segregeras från

boende i andra rikare områden, sker ändå social integration genom de aktiviteter som genomförs i *Inkluderingens* lokaler. De boende integreras med varandra genom aktiviteter som sker i livsvärlden, och även tillsammans med de anställda som leder aktiviteterna. Min slutsats är att integration i en socioekonomiskt delad stad är möjlig just genom att den till stor del genomförs segregerat och behovsanpassat. Begreppen segregation och integration som uteslutande kategorier framstår därmed som något problematiskt i den kontext detta handlar om. Jag benämner istället den verksamhet *Inkluderingen* i första hand bedriver i det vardagliga arbetet med boenden i det utanförskapsområde där de har sin verksamhet som en *segregerande integration*.

Rollen som professionell medmänniska

Samtidigt som den svenska synen på integration i dag i huvudsak uppmärksammar det som kallas systemintegration, betonar Habermas och Putnams teorier att verklig integration och en positiv utveckling i ett demokratiskt samhälle alltid sker i "livsvärlden", genom direkta möten mellan människor, exempelvis inom ramen för deltagande i föreningsverksamhet. Det är i sådana möten människor utvecklar kunskap om varandras kulturella vanor och utvecklar förståelse för varandra, och det är så social sammanhållning och förståelse för andra människor kan möjliggöras. Utifrån detta resonemang kan man förstå den stora emphasis *Inkluderingens* anställda lägger på de direkta och nära mellanmänniskliga samtalen med de boende i utanförskapsområdena. I rollen som "professionell medmänniska" gör de anställda det som är möjligt utifrån deras position när det gäller att medverka till social integration i livsvärlden: De deltar i gränsöverskridande samtal i ett segregerat samhälle där få andra gör det.

Tankar om integrationssatsningars begränsningar och möjligheter

I dagens svenska samhälle med dess polariserade politiska klimat är det sociala avståndet mellan människor stort. Avståndet mellan människor i det

moderna samhället inverkar, som Bauman betonar, negativt på människors moral och i förlängningen leder ökat avstånd till motvilja mot Den Andre, till främlingsfientlighet. Utgångspunkten för analysen av *Inkluderings* verksamhet har varit att organisationen är en ganska liten aktör i en starkt begränsande struktur där socioekonomiska och etniska klyftor segregerar befolkningen i avgränsade grupper: Vi och De Andra; svenskarna och invandrarna; rikare och fattigare. Boendesegregation, segregation i arbetslivet, i skolan, när det gäller fritidsintressen, val av matställen etcetera, medverkar till att mellanmännsliga möten mellan grupperna sällan sker. Det finns heller inget som tyder på att de strukturella mönstren håller på att ändras och att segregationen är på väg att minska. Inte heller finns någon tendens till att föreningsdeltagandet generellt kommer att öka, vilket kan antas innebära att de sociala banden mellan människor i samtida Sverige snarare blir svagare än starkare. Det är i detta sammanhang *Inkluderingen* verkar.

Att aktivera De Andra, eller alla, eller inte?

I *Inkluderings* avsiktsförklaring uttrycks två målsättningar, varav den ena är att förbättra levnads- och uppväxtförhållandena i utsatta områden, genom att främja meningsfull fritid, trygghet och sammanhållning. Genom att utveckla aktiviteter, till viss del i samverkan med andra föreningar och utifrån de boendes uttryckta intressen, har *Inkluderingen* lyckats åstadkomma en miljö där det dagligen och utan kostnad för deltagarna, pågår en stor mängd aktiviteter som i princip alla i kommunen har möjlighet att delta i. Den första målsättningen kan således påstås ha uppfyllts.

Den andra målsättningen har visat sig mer problematisk att uppfylla, nämligen att även locka invånare från andra delar av staden till aktiviteterna. Detta skulle främja integration genom att människor från olika områden möts via gemensamma intressen. Det *Inkluderingen* med denna målsättning skulle bidra till är att göra Tvåstad till en mindre segregerad stad där människor från olika områden har gemensamt tillgängliga arenor att mötas på och känna sig välkomna till, i ett gränsöverskridande socialt sammanhang. Men ambitionen att få människor från de olika områdena att mötas hindras av en segregerad struktur och individers val. Mellanmännsliga möten mellan grupper från olika socioekonomiska förhållanden är mer undantag än regel. Det går att helt välja bort dessa gruppöverskridande möten, vilket de flesta människor gör, inte

minst de som lever i de mer välbeställda områdena och som sällan deltar i *Inkluderingens* anordnade aktiviteter. Som jag också framhållit är *Inkluderingens* aktiviteter anpassade till människor med specifika behov, vilket snarare skulle förstärka bilden av olikhet i de fall besökare från rikare områden skulle komma på aktiviteterna.

Den förgivettagna utgångspunkten i projektansökningar och målbeskrivningar av insatser som förväntas åstadkommas i segregerade städer med utanförskapsområden och allt större socioekonomiska klyftor mellan olika grupper, är att integration är något bra och eftersträvänsvärt, medan segregation beskrivs som dåligt och problematiskt och något som ska motverkas. Riktade insatser gentemot en svagt förankrad grupp i samhället påstås, av exempelvis Kamali, också riskera att förstärka gruppens utanförskap i relation till starkare grupper, även om individerna i den svaga gruppen samtidigt får en gratis guldkant genom de insatser som görs. Utifrån detta resonemang har jag hävdad att den typ av projekt som *Inkluderingen* genomför skapar ytterligare segregation, genom de kostnadsfria aktiviteter som *Inkluderingen* och deras samverkanspartners erbjuder. Föreningarna gör tillvaron mer innehållsrik för de boende i Tvåstads utanförskapsområden. Men en konsekvens blir att de, samtidigt som de gör någon positivt för de boende i utanförskapsområdena, medverkar till att återskapa de åtskilda parallella livsvärldarna: Segregation (åter)skapas som resultat av integrationsambition.

Om integrationsinsatser handlar om att aktivera en viss grupp för att göra dess tillvaro mindre negativ, och iscensätta aktiviteterna i ett sammanhang där endast människor från den specifika gruppen deltar, är då begreppen ens meningsfulla som vi använder dem idag när vi formulerar avsiktsförklaringar där vi säger att vi vill motverka segregation och öka integration? Det jag kommit fram till genom undersökningen av *Inkluderingens* verksamhet i Tvåstad är dels att en förening, eller ens ett flertal samverkande föreningar, inte kan rubba en stabil socioekonomisk segregerad struktur genom idealistiska avsiktsförklaringar som betonar att segregation ska motverkas. Däremot visade det sig, som jag argumenterat för genom hela denna rapport, möjligt att skapa möten i livsvärlden för olika grupper av människor i ett område där man förstår de boendes behov. Kanske är den *segregerande integrationen* den som i dagens samhälle är den enda möjliga.

Referenser

- Avendal, Christel (2021). *Förhöjd vardaglighet: unga på landsbygden gör vardag*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2021
- Bauman, Zygmunt (1994). *Auschwitz och det moderna samhället*. 2. uppl. Göteborg: Daidalos
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (2011). *Kunskapssociologi: hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. 3. uppl. Stockholm: Wahlström & Widstrand
- Blomé, Gunnar, Annadotter, Kerstin: (2018) *Urbant utvecklingsarbete i Landskrona. Balanserad gentrifiering i samverkan, i riktning mot integration*. Följeforskning av Landskronas stadsutveckling AB 2013–2018.
- Breivik, Daniela & Erzmonet, Leo (2022). *Mer än bara språket – en kvalitativ studie av ett lokalt integrationsprojekt*. Kandidatuppsats Lunds universitet
- Brune, Ylva (red.) (1998). *Mörk magi i vita medier: svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism*. Stockholm: Carlsson
- DELMOS, *Degationen mot segregation* (2021) Årsrapport 2021 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling.
- Denvall, Verner (2001). *Viljen vi veta, viljen vi förstå: kunskapsbildning inom socialtjänsten*. Karlshamn: Blekinge FoU-enhet
- Elias, Norbert & Scotson, John L. (1999). *Etablerade och outsiders: en sociologisk studie om grannskapsproblem*. Lund: Arkiv
- Eriksson-Zetterquist, Ulla (2009). *Institutionell teori: idéer, moden, förändring*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Forssell, Emilia (2015). *Följeforskningen om projekt VIDA (välj inkludering, Delaktighet, Aktivitet): Avrapportering*
- Habermas, Jürgen (1996). *Kommunikativt handlande: texter om språk, rationalitet och samhälle*. 2. uppl. Göteborg: Daidalos
- Hall, Stuart (red.) (1997). *Representation: cultural representations and signifying practices*. London: Sage in association with the Open University
- Jägervi, Lotta (2016). *Villiga stödjare och motvilliga offer: självpresentation och identitetsskapande hos stödjare och brottsoffer*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2016
- Kamali, Masoud (red.). *Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering* (2006). *Den segregande integrationen: om social sammanhållning och dess hinder: rapport*. Stockholm: Fritze
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lahti Edmark, Helene (2004). *Fängslade bilder, fängslade verklighet: om utsatta bostadsområden och interventioner*. Licentiatavhandling Lund: Univ., 2004

- Lilja, Maja (2015). *"Det bästa för mitt barn": nyblivna mödrar i den delade staden*. Diss. Örebro: Örebro universitet, 2015
- Molina, Irene (1997). *Stadens rasifiering: etnisk boendesegregation i folkhemmet* [Racialization of the city]: [ethnic residential segregation in the Swedish Folkhem]. Diss. Uppsala: Univ.
- Nordin, Martin (2022). *Landsbygden och invandrartäta områden i städer. Två perspektiv på ojämlikhet*. Agrifood
- Nygren, Lennart, Olofsson, Inger & Ågren, Per-Olof (red.) (2000). *Forskning på gott och ont: en antologi om samhällsvetenskaplig forskningsetik*. Umeå: Institutionen för socialt arbete, Univ.
- Popoola, Margareta (2002). *Integration, en samtidsspeglning: en översikt; begrepp, historia, politik och boende i ett delat samhälle*. Svenska kommunförbundet.
- Putnam, Robert D. (2000). *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster
- Ramböhl 2020. *Kunskapsöversikt om boendesegregation: Mars 2020* [Elektronisk resurs]. (2020). Delmos
- Ristilampi, Per-Markku (1994). *Rosengård och den svarta poesin: en studie av modern annorlundahet*. Diss. Lund: Univ.
- Sander, Åke (1995). Rasismens varp och trasor. I *Rasismens varp och trasor: en antologi om främlingsfientlighet och rasism*. (1995). Norrköping: Statens invandrarverk
- Sverigedemokraternas partiprogram (2022)
- Tigervall, Carina (2020). *Hjältar, skurkar och vanligt folk i berättelsen om det förlorade landet Sverige* [Elektronisk resurs]. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet
- Vetenskapsrådet (2018). *Svensk forskning om segregation* [Elektronisk resurs].
- Öman, Sören, SOU 2006:73 *Den segregeringande integrationen – Om social sammanhållning och dess hinder*.

Föreningen Inkluderingen – i en segregerad stad

I den här rapporten presenteras resultatet från en undersökning av en organisations verksamhet i en segregerad stad med så kallade utanförskapsområden. Organisationens uttryckliga mål är att motverka segregation och främja integration. Verksamheten har undersökts genom intervjuer med de anställda samt observationer av ett urval av de många aktiviteter som genomförts i organisationens regi. Något som genomgående belysts i undersökningen är hur strukturella förutsättningar, i form av ekonomiska och geografiska skillnader mellan olika grupper i segregerade städer, begränsar möjligheterna till integration. Att människor från mer välbeställda områden tenderar att välja bort att delta i aktiviteter som anordnas i utanförskapsområden även om dessa aktiviteter är öppna för alla är ett exempel på det.

Organisationens mål att främja integration har delvis uppnåtts genom att de anställda under de tre år som projektet pågått och finansierats av ett statligt bidrag, har utvecklat kunskap om hur de kan locka de boende i utanförskapsområdena till de aktiviteter som de anordnar. Organisationen har även skapat och etablerat vardagliga relationer med de boende med hjälp av de aktiviteter som de har anordnat i dessa områden. En möjlig slutsats utifrån rapportens resultat är att integration i en socioekonomiskt delad stad är möjlig just genom att den genomförs segregerat och behovsanpassat för just den grupp de riktas till. Eftersom organisationens insatser i första hand riktas till grupper i utsatta områden så följer insatserna en segregering logik samtidigt som insatserna utgör ett stöd för integration av de grupper som tar del av insatserna. Begreppsparet segregation/integration, i betydelsen motsatta och uteslutande kategorier, framstår som missvisande och problematiskt för att beskriva den verksamhet som har undersökts. För att fånga organisationens verksamhet i relation till den komplexa kontext som den segregerade staden utgör så beskrivs organisationens verksamhet bättre som en form av segregering integration.

